

ČESKÉ VYSOKÉ UČENÍ TECHNICKÉ V PRAZE

Fakulta biomedicínského inženýrství
Katedra zdravotnických oborů a ochrany obyvatelstva

**Zpravodajské služby na území České republiky: formy činnosti při
získávání informací**

**Intelligence Services in the Czech Republic: Types of Activities for
Information Collection**

Diplomová práce

Studijní program: Ochrana obyvatelstva
Studijní obor: Civilní nouzové plánování

Vedoucí práce: plk. Mgr. Petr STEIN

Bc. Kristýna Ondrovičová

Kladno, květen 2017

Z a d á n í d i p l o m o v é p r á c e

Student: **Bc. Kristýna Ondrovičová**
Studijní obor: Civilní nouzové plánování
Téma: **Zpravodajské služby na území České republiky: formy činnosti při získávání informací**
Téma anglicky: Intelligence Services in the Czech Republic: Types of Activities for Information Collection

Zásady pro vypracování:

Diplomová práce bude zaměřena na popis a analýzu procesu postupného rozšiřování oprávnění zpravodajských služeb České republiky v pozitivní právní úpravě. Cílem diplomové práce bude zhodnotit, zda tento proces rozšiřování oprávnění není v rozporu oddělovacím imperativem. Ten spočívá v požadavku striktního institucionální oddělení zpravodajských a policejních služeb. V teoretické části práce bude kriticky popsán proces postupného rozšiřování oprávnění zpravodajských služeb České republiky od roku 1994. Jednotlivá oprávnění budou analyzována ve vztahu ke svému účelu a kategorizována na: zpravodajská, policejné - výkonná a trestně procesní. V praktické části bude prostřednictvím metody případové studie řešen problém, která oprávnění zpravodajských služeb jsou v rozporu s oddělovacím imperativem. V syntetické části práce bude provedena komparace výsledků analýzy z teoretické části práce se závěry vyvozenými z případové studie. Na základě této komparace bude provedeno zhodnocení procesu rozšiřování oprávnění zpravodajských služeb České republiky. Při zpracování práce bude zvolen multioborový přístup. V první části práce bude použita metoda analytická, v druhé - praktické - metoda instrumentální případové studie.

Seznam odborné literatury:

- [1] MICHÁLEK, Luděk a kol., Zpravodajství a zpravodajské služby, ed. 1., Plzeň: Aleš Čeněk, 2013, ISBN 978-8017380-428-2
- [2] POKORNÝ, Ladislav, Zpravodajské služby, ed. 1., Praha: AUDITORIUM, 2012, ISBN 978-80-87284-21-6
- [3] ROEWER, Helmuth, SCHAFFER, Stefan, UHL, Matthias, Encyklopedie tajných služeb ve 20. století, ed. 1., Praha: Euromedia group k. s., 2006, ISBN 80-242-1607-8

Vedoucí: plk. Mgr. Petr Stein

Zadání platné do: 20.08.2018

.....
vedoucí katedry / pracoviště

.....
děkan

V Kladně dne 12.12.2016

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci s názvem Zpravodajské služby na území České republiky: formy činnosti při získávání informací vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů, které uvádím v seznamu bibliografických odkazů.

Nemám závažný důvod proti užití tohoto školního díla ve smyslu § 60 zákona č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon).

V Kladně dne 10.05.2017

.....
podpis

Poděkování

Ráda bych poděkovala panu plk. Mgr. Petrovi STEINOVÍ za odborné vedení, podněty a připomínky při zpracování této diplomové práce.

Abstrakt

Diplomová práce je zaměřena na téma rozšiřování oprávnění zpravodajských služeb, konkrétně na možnosti rozšíření oprávnění při získávání informací o policejním oprávnění (předprocesním). V práci se vychází z předpokladu, že takové rozšíření oprávnění by zvýšilo efektivitu výkonu zpravodajských služeb.

V práci se dále vychází z předpokladu, že zásadní překážkou pro rozšiřování oprávnění zpravodajských služeb je rigidní lpění na dodržování oddělovacího imperativu (oddělení zpravodajských služeb od služeb policejních). Proto je práce zaměřena na argumentaci proti implementaci oddělovacího imperativu při reálné výstavbě bezpečnostní struktury České republiky.

V práci je používán jako hlavní termín tajné služby. Pod tento termín jsou zařazeny nejen zákonně definované zpravodajské služby České republiky, ale také specializované policejní útvary, například Národní protidrogová centrála SKPV.

Práce se skládá ze dvou částí, a to teoretické a praktické. V teoretické části jsou objasněny základní pojmy související s danou problematikou. Jedná se o pojmy zpravodajství, operativní, tajná nebo zpravodajská služba. V praktické části je poté provedena analýza zpravodajských oprávnění a jsou také zpracovány dvě instrumentální případové studie. První instrumentální případová studie se zabývá roky 1918 – 1938 a druhá případová studie se zabývá roky 1968 – 1989.

Na základě komparace a analýzy oprávnění současných tajných služeb České republiky a na základě dvou instrumentálních případových studií jsou formulovány argumenty proti nutnosti dodržovat oddělovací imperativ při reálné konstrukci bezpečnostní struktury České republiky. Vzhledem k současné

bezpečnostní situaci by rovněž došlo k odstranění zásadní překážky bránící rozšíření oprávnění zpravodajských služeb na území České republiky.

Klíčová slova

Zpravodajské služby; tajné služby; oddělovací imperativ; proces postupného rozšiřování; zpravodajská oprávnění; oprávnění policejní a trestní oprávnění.

Abstract

The diploma thesis is focused on the extension of the authorization of intelligence services, specifically the possibilities of extending the authorization in obtaining information about police authorization (pre-trial). The thesis builds on the assumption that such an extension would increase the efficiency of the performance of intelligence services.

The work is also based on the assumption that the major obstacle to the extension of intelligence services competencies is rigid compliance with the separation imperative (separation of intelligence services from police services). Therefore, the thesis focuses on the argumentation against the implementation of the separation imperative in the real construction of the security structure of the Czech Republic.

The main term of the thesis is “secret services”. This term includes not only legally defined intelligence services of the Czech Republic, but also specialized police units, such as the National Anti-Drug Center of the Criminal Police and Investigation Service.

The thesis consists of two parts – a theoretical part and a practical part. The theoretical part explains basic terms related to the given issue, namely the terms “intelligence service” and “operative”, “secret” or “intelligence service”. The practical part includes the analysis of intelligence authorizations as well as two instrumental case studies. The first instrumental case study focuses on the time period from 1918 to 1938 and the other case study deals with the time period from 1968 to 1989.

Based on the comparison and the analysis of the authorizations of current intelligence services of the Czech Republic as well as on the two instrumental case

studies, arguments against the necessity to maintain the separatist imperative in the real process of construction of the security structure of the Czech Republic are formulated. With respect to the current security situation, this would also eliminate the major obstacle impeding the extension of the authorization of the intelligence services of the Czech Republic.

Keywords

Intelligence services; Secret services; Separatist imperative; The process of gradual enlargement; Intelligence authority; Authorization of police forces and criminal prosecution authorization.

Obsah

1	Úvod	10
2	Současný stav	13
2.1	Základní pojmy	13
3	Cíl práce a hypotézy	17
4	Metodika	21
5	Komparace a analýza	25
5.1	Vymezení objektu analýzy a komparace	25
5.2	Komparace věcné působnosti	30
5.3	Výkonná oprávnění	33
5.4	Specifické prostředky k získávání informací zpravodajskými službami	35
5.5	Trestně procesní oprávnění	38
5.6	Shrnutí	40
6	Případová studie	41
7	Případová studie č. 2	65
8	Výsledky	89
9	Diskuze	94
10	Závěr	96
11	Seznam použitých zkratk	98
12	Seznam použité literatury	99
13	Seznam použitých tabulek	106
14	Seznam Příloh	107

1 ÚVOD

Od roku 2015 – 2017 jsem pracovala na odboru azylové a migrační politiky. Jednalo se o orgán státní správy, který je součástí MV. I když jsem pracovala, jako občanský zaměstnanec, v širším slova smyslu jsem vykonávala policejní správu na úseku vnitřní bezpečnosti. Snad právě proto jsem se stala vnímavější k hrozbám a rizikům, kterým Česká republika musí v nynější době čelit.

Pokud pokládáme objekt práce za výseč sociální reality, kterým se práce zabývá, tak takto pojatý objekt můžeme ztotožnit s tématem práce. Oproti tomu předmětem práce jsou jevy v této výseči sociální reality. Tedy procesy, stavy, ale i aktéři (fyzické osoby, instituce) a jejich vzájemné vztahy nebo vnitřní struktury. Objektem předkládané práce jsou zpravodajské služby České republiky. Předmětem práce je řešení problémů rozšiřování pravomocí zpravodajských služeb, a to zejména o oprávnění policejně – exekutivní a trestně procesní.

Aktuální bezpečnostní hrozby i rizika, kterým je Česká republika vystavena, vyžadují efektivní zpravodajství (intelligence). Této efektivitě lze jistě dosáhnout kvalitním personálním obsazením zpravodajských institucí, kvalitním řízením, jasným politickým zadáním a kontrolou ze strany exekutivy, parlamentu, samozřejmě též zkvalitněním logistického zabezpečení zpravodajské činnosti, ale stejně tak rozšířením pravomocí zpravodajských služeb a konečně změnou jejich organizační struktury.

Každé rozšíření pravomocí zpravodajské služby je však zároveň zásahem do práv a svobod člověka deklarovaných v ústavním pořádku České republiky. Proto každé další rozšíření oprávnění zpravodajských služeb České republiky vyvolává nejen obavy, ale i kritiku veřejnosti. Zastávám názor, že efektivita činnosti zpravodajských služeb vyžaduje rozšíření oprávnění zpravodajských služeb o vybraná policejně výkonná oprávnění a oprávnění trestně procesní.

V současné době působí na území České republiky tři zpravodajské služby: Úřad pro zahraniční styky a informace, Bezpečnostní informační služba a Vojenské zpravodajství. Věcná působnost (tj. úkoly) a oprávnění jsou vymezeny v příslušných zákonech. Částečně shodný objekt zájmu (tj. výseč sociální reality, kterou se zabývají) mají i policejní útvary působící na území České republiky a vyvíjející činnost v utajení (tj. konspirativně). K těmto útvarům se řadí: Národní protidrogová centrála SKPV, Národní centrála proti organizovanému zločinu SKPV a dále logistické útvary: Útvar zvláštních činností SKPV a Útvar speciálních činností SKPV. Utajeným způsobem ovšem pracuje také celní správa. I když celní správa plní úkoly nikoliv policejní ochrany veřejných a soukromých zájmů, ale úkoly v oblasti fiskální, její obor působnosti se částečně překrývá s oborem působnosti zpravodajských služeb.

Pokud má ČR čelit bezpečnostním rizikům měla by vykazovat činnosti státních institucí působící v oboru a přitom se snažit využívat maximální míru efektivity. Činnost považujeme za efektivní pokud:

- Dosahuje svého cíle v nejkratším možném časovém období.
- Vykazuje při dosažení ekonomickou zátěž stejnou nebo nižší, než ekonomicky vyčíslitelné hodnoty.
- Zasahuje do základních práv a svobod osob - pouze tehdy, když požadovaného účelu nelze dosáhnout jinými prostředky a jen v případech kdy obecně uznávaná hodnota ohroženého zájmu je vyšší než hodnota spočívající v nenarušení základního lidského práva, a to způsobem, který stanoví zákon.

Podle mého názoru je předpokladem dosažení této efektivity soustředění zpravodajské činnosti (intelligence), policejně výkonných oprávnění a trestně-procesních oprávnění při eliminaci rizik a hrozeb směřujících proti bezpečnosti České republiky do rukou jedné instituce.

Taková instituce by nemusela disponovat celou škálou policejních výkonných oprávnění, kterými jsou vybaveni policisté zabývající se obecnou kriminalitou a veřejným pořádkem.

V diplomové práci je doporučeno rozšíření oprávnění zpravodajských služeb o policejně exekutivní, respektive o procesní oprávnění k získávání informací.

V heuristické fázi práce byly setříděny potřebné podklady ke zpracování případových studií. Ke zpracování případových studií se zejména vychází z publikovaných pramenů a dále také ze sborníků vydávaných specializovanými institucemi. Jednalo se sborníky Historie SNB (v 70. letech minulého století vydávalo oddělení historie SNB zařazené ve struktuře FMV), o sborník Securitas Imperii vydávaný v současnosti oddělením Ústavem pro studium totalitních režimů a dále o sborník Historie a vojenství.

Dále byl nastíněn problém sjednocení terminologie v oboru bezpečnostních služeb. Obsah a rozsah užívaných termínů v odborných publikacích pojednávajících o bezpečnostních službách není doposud ujednocen. Příčinu lze hledat rovněž v problému překladu termínu zpravodajství do anglického jazyka a problému překladu termínu „intelligence“ do jazyka českého.

2 SOUČASNÝ STAV

V této kapitole budou nastíněny základní pojmy související s danou problematikou.

2.1 Základní pojmy

Termín intelligence

Samotné slovo je odvozeno z latinského slova *intelligece* (rozumět, chápat). V anglickém jazyce se slovo *intelligence* užívá ve významu mentální schopnosti řešit problémy (měřené známými a zprofanovanými testy IQ) a dále v oblasti praktické činnosti bezpečnostních služeb a v oboru *intelligence studies*. [1] Ovšem ani v oboru bezpečnostních služeb není rozsah a obsah termínu *intelligence* vykládán jednotně. Jeden význam uvedeného termínu může být použit pro označení speciálních institucí. V české jazykové zvyklosti jsou takové organizace nazývány zpravodajskými službami. Avšak termín *intelligence* může být také názvem činnosti. V takovém případě bývá termínu *intelligence* rozuměno trojím způsobem:

- 1) Někdo může chápat zpravodajskou činnost výlučně v nejužším slova smyslu jako pouze tu aktivitu, již provádějí operativní útvary zpravodajských služeb tzv. agenturně operativní prací, tj. sběrem za pomoci utajených lidských zdrojů (anglicky *humint*). Nepřekvapí snad, že toto nejužší pojetí zpravodajský = operativní vyznávají sami operativci; vnímají se jako ti praví a jediní zpravodajci. Toto úzké významové pojetí lze považovat za nesprávné.
- 2) Širší pojetí chápe zpravodajskou činnost jako sběr informací všemi dostupnými postupy a metodami utajeného sběru, včetně postupů využívajících technických zařízení. V tomto pojetí je význam sousloví širší, ale pokrývá stále pouze fázi sběru informací.

- 3) Ještě širší pojetí považuje za zpravodajskou činnost nejen sběr informací, ale i následné jejich zpracování, včetně analytické interpretace, napsání výstupních zpráv a odevzdání výsledků zadavatelům. Toto pojetí za zpravodajskou činnost považuje prakticky celý tzv. zpravodajský cyklus. [2] Podle minoritních názorů lze zařadit do intelligence i takové činnosti jako public relations bezpečnostních složek. [3]

Zpravodajství

Zpravodajství, respektive zpravodajská služba je ustálený termín používaný v českém jazyce pro specifickou oblast lidské aktivity, nebo pro organizaci. Pokud budeme užívat tento termín ve vztahu k organizaci, tak jím budeme zpravidla nazývat státem konstituované útvary (v našich podmínkách zpravidla na základě obecně závazného právního předpisu), které se zabývají:

- 1) Rozvědnou činností;
- 2) kontrarozvědnou činností a
- 3) prováděním skrytých opatření.

K samotnému provádění na posledním místě uvedené činnosti v našich podmínkách doposud neexistuje zákonné zmocnění. [4, s. 20]

Termín operativní

Dalším a nejenom překladovým problémem je používání termínů operativní, či operativa v českých právních předpisech, ale také v odborné terminologii. Zavedení „sovětské“ (tj. z hlediska jazykového úzu ruskojazyčné) terminologie prosadil Štěpán Plaček, jenž byl významný funkcionář zpravodajské služby koncem 40. let minulého století. Štěpán Plaček se neodvolával na „sovětské“ zkušenosti přímo, ale zprostředkovaně. Jeho návrhy jsou obsaženy ve zprávách ze služebních cest do Bulharska, Rumunska a Jugoslávie. Organizace tamních bezpečnostních složek v té době již kopírovaly sovětský vzor. [5, s. 87 - 94]

Tajná nebo zpravodajská služba

Dalším problémem jsou rozdílné vymezení termínu zpravodajská služba a tajná služba. Podle jednoho názoru je tajná služba synonymum pro zpravodajskou službu. V jazykovém úzu zpravodajských služeb označuje tajná služba spíše službu nepřátelskou, vlastní naproti tomu nazývána zpravodajskou službou. A termín zpravodajská služba má dva významy. V prvním významu je to Abwehr zkrácené označení zpravodajského pracovního útvaru zabývajícího se kontrašpionáží. Ve významu druhém se zpravodajskými službami míní úřady, které mají zpravidla těsné organizační spojení s politickým vedením země, shromažďují, vyhodnocují politicky relevantní zprávy a poskytují je dál. Rovněž mohou vyvíjet aktivity s cílem poškodit, nebo ovlivnit politické protivníky doma nebo v cizině; dbají přitom maximálního utajení těchto činností, protože jinak by byl zpochybněn jejich účel, tedy pozorování nebo ovlivňování politických protivníků. Od tohoto širokého pojmu zpravodajské služby, který je možno ztotožnit s hovorovým pojmem tajná služba je třeba odlišovat zpravodajskou službu v užším slova smyslu: jejím úkolem je pouze shromažďovat a vyhodnocovat zprávy, z dalších aktivních opatření je vyloučena. Takovou zpravodajskou službou v užším slova smyslu je například Spolkový úřad na ochranu ústavy. [6]

Podle jiného názoru jsou tajné služby speciální státní orgány pracující utajeným konspirativním způsobem. Patří k nim především služby policejní a bezpečnostní (tajná kriminální policie, tajná ekonomická a finanční policie, protiteroristická komanda apod.) a služby zpravodajské (rozvědka a kontrarozvědka, protidrogová a protiteroristická zpravodajská služba apod.) Stupeň utajení (odtud i jejich název) jednotlivých služeb je různý. Vesměs se utajují metody činnosti, používaná technika, pracovníci služby. U některých služeb také finanční rozpočet, objekty, ve kterých služba sídlí apod. „Zpravodajskými službami

potom jsou speciální, většinou státní orgány, provádějící specifickými postupy sběr a vyhodnocování informací, které jsou jinými cestami nezjistitelné.“ [7, s. 74]

Rozdílné pojetí obsahu a rozsahu termínů je způsobeno především rozdílným přístupem k pojetí problematiky zpravodajských služeb. Některá terminologická vymezení vycházejí z empirických zjištění (tedy „jak to reálně funguje“). Takový přístup by mohl být označen za politologický. Další přístup je rigidně právní a termíny jsou exaktně definovány v rámci právních předpisů účinných v konkrétních státech. Jiné přístupy jsou založeny na hlubší teoretické reflexi, respektive promýšlení daného problému.

3 CÍL PRÁCE A HYPOTÉZY

Proti názorům o rozšíření oprávnění zpravodajských služeb o policejní exekutivní respektive trestně procesní lze vznášet námitky dvojího charakteru:

1. Zpochybňovat tvrzení, že právě rozšíření pravomocí zpravodajských služeb, respektive příslušníků zpravodajských služeb může vést ke zkvalitnění činnosti těchto státních institucí.
2. Vznášet argumenty proti rozšiřování oprávnění zpravodajských služeb o policejně výkonná a trestně procesní.

Diplomová práce se nezabývá argumentačním podepřením názorů o rozšiřování kompetencí zpravodajských služeb a jejich vztahu k efektivitě jejich činnosti. Obsahem diplomové práce je vyvrácení argumentů uváděných proti rozšiřování oprávnění zpravodajských služeb v oblasti exekutivní a procesní.

Argumenty proti rozšiřování oprávnění zpravodajských služeb o oprávnění policejně exekutivní a trestně procesní lze rozdělit na argumenty obecné povahy a argumenty konkrétní.

Argumenty obecné povahy vycházejí z přesvědčení, že každé rozšíření oprávnění zpravodajské služby vede nezbytně ke zvýšení možnosti zásahů do základních lidských práv a svobod. Podpůrně se argumentuje rozdílnými schvalovacími procedurami pro zásahy do základních lidských práv a svobod ze strany zpravodajských a policejních organizací. Minimální ochranou proti zneužití informací získaných zpravodajskými službami je skutečnost, že tyto informace nesmějí být použity v trestním řízení. [7, s. 74]

Konkrétní argumenty vycházejí z přesvědčení o nutnosti institucionálního oddělení zpravodajských služeb od služeb policejních. Argumentuje se zde oddělovacím imperativem. Za typický příklad uvedeného oddělovacího imperativu v praxi je možné považovat kontrarozvědnou zpravodajskou službu SRN. Spolkový úřad na ochranu ústavy nesmí být přiřazen k žádnému policejnímu úřadu, tedy oddělení organizační. Spolkový úřad pro ochranu ústavy nesmí disponovat policejní výkonnou pravomocí a nesmí policii požádat o opatření, ke kterým sám oprávnění nemá. [7, s. 74]

Česká republika patří k zemím, kde je striktně dodržován oddělovací imperativ a do jisté míry i mytizována nutnost jeho dodržování. K iracionálním zdůvodněním patří zejména poukaz na společnou totalitní minulost Německa a Československa.

Již předběžně lze argumentovat, že přesvědčení o nutnosti dodržovat oddělovací imperativ je založeno více na pocitech než racionálně odůvodněných argumentech. Je samozřejmě pravdou, že v letech 1948 – 1989 došlo v Československu k vybudování jednotné policejně zpravodajské organizace (Sbor národní bezpečnosti SNB), který kromě typických policejních, zpravodajských úkolů zaměřoval svou činnost i na boj proti politické opozici a později v 70. letech i na pronásledování – i když méně brutálními postupy než v letech padesátých - nonkomfortních občanů. Je také faktem, že dokument Poučení z krizového vývoje ve straně a společnosti požadoval zachování jednoty SNB (tedy jeho složek Státní bezpečnosti a Veřejné bezpečnosti). Na straně druhé je skutečností, že v SSSR a NDR působily v té době státně bezpečnostní orgány jako institucionálně oddělené od policie, i když disponovaly policejními oprávněními.

Je také faktem, že v současnosti není ve všech demokratických státech dodržován oddělovací imperativ. V této souvislosti jsou uváděny tři modely propojení zpravodajské služby a policie. Tyto modely jsou funkční nejen v Rusku,

ale také ve státech, které běžně považujeme za demokratické (Francie, Rakousko, Skandinávie, Polsko, ale samozřejmě též USA se svou FBI). [7, s. 73 - 74]

Argumenty o nutnosti dodržování oddělovacího imperativu vychází z následujících předpokladů:

1. Obor působnosti tajných služeb České republiky je striktně oddělen, a tajné policejní služby a služby zpravodajské používají rozdílných prostředků k utajenému získávání informací.
2. Účel získávání informací zpravodajskými službami je odlišný od účelu, za kterým získávají informace policejní služby.
3. Ve státě s demokratickým politickým režimem je vždy dodržován oddělovací imperativ mezi zpravodajskými službami a tajnými policejními službami.
4. Institucionální (organizační) centralizace zpravodajských služeb má svou příčinu v posilování autoritářských tendencí politického režimu.

Lze tedy stanovit následující hypotézy:

H1: Obor věcné působnosti institucionálně oddělených tajných služeb České republiky se překrývá a tajné služby používají identické prostředky k utajenému získávání informací.

H2: Účel získávání informací zpravodajskými službami je formálně odlišný od účelu, pro který získávají informace tajné policejní služby, ale obsahově je shodný.

H3: V letech 1918 až 1938 působily zpravodajské instituce Republiky Československé jako součást policejních úřadů a disponovaly výkonnými oprávněními.

H4: Centralizace zpravodajských služeb v Československu koncem 30. let a v 80. letech minulého století neměla příčinu v prosazování autoritářských tendencí v politickém režimu.

Cílem diplomové práce je:

1. Komparovat věcnou působnost českých tajných služeb a jimi používané prostředky utajenému získání informací.
2. Komparovat v historické perspektivě České republiky aplikaci oddělovacího imperativu zpravodajských a policejních služeb ve vztahu k dobovému sociálně politickému kontextu.
3. Na základě této komparace formulovat závěr o nutnosti dodržování oddělovacího imperativu v současné době.
4. V kontextu tohoto závěru stanovit limity pro pravomoci zpravodajských služeb při zabezpečování informací.

4 METODIKA

Metodicky správný postup je založen na jednoznačném vymezení obsahu a rozsahu termínů. Z hlediska zaměření práce se jedná o následující termíny: politický systém, tajná služba, zpravodajská služba. Pro porozumění práce lze vytyčit následující pojmy:

Tajnou službou jsou státní policejní a zpravodajské organizace, které zasahují do základních lidských práv a svobod utajeným způsobem a rovněž utajují další metody svoji práce.

Zpravodajskou službou pak jsou státní orgány určené k zabezpečování informací a provádění aktivních opatření ve prospěch státu.

Politický systém představuje souhrnný pojem označující způsob organizace společenských procesů. Lze si pod ním představit také souhrn politických institucí a idejí dané společnosti a vzájemné vztahy mezi nimi. V politickém systému působí řada subsystémů, z nichž každý má svoji specifickou funkci. Základní znaky politického systému:

- Svrchovanost – prostřednictvím svrchovanosti se realizuje politická moc ve státě.
- Společenské prostředí – sociální a ekonomická struktura. [8]

K potvrzení či vyvrácení hypotézy 1 a 2 (H1 a H2) jsou použity tři metody: komparativní, interpretativní a analytická. Objektem komparace byla právní norma upravující účel činnosti, obor působnosti a rozsah oprávnění k utajenému získávání informací. Zdrojem těchto informací o tajných policejních službách byly použity veřejně dostupné informace na internetových stránkách Policejního prezidia. Získané informace byly interpretovány v mezích soudních a doktrinálních výkladů. Na základě analýzy se dospělo od formálního vyjádření

k obsahové náplni právní normy, od níž odvisí aplikace právní normy v reálných sociálních vztazích.

K potvrzení nebo vyvrácení hypotézy 1 a 2 byly použity metody instrumentální případové studie. Obecně vzato je případová studie detailní analýzou případu, který je zvolen jako objekt výzkumu. Jejím cílem poskytnout hluboké porozumění nebo příčinné vysvětlení vybraného případu. Musí zohlednit celkový kontext události či objektu (sociální, politický, historický) fenoménu děje a zároveň musí poskytnout komplexní obrázek, musí být zahrnuto co nejvíce proměnných. [9, s. 32]

Přínos instrumentální případové studie nespočívá „ve studovaném fenoménu samém, ale v přínosu, který skýtá obecnějšímu teoretickému poznání... studium případu je pouhým nástrojem (instrumentem) pro práci s teorií.“ [9, s. 32]

Pokud byla případovou studií 1 prokázána hypotéza třetí (H3) je patrné, že existoval prokazatelně alespoň jeden případ, kdy v demokratickém polickém režimu byla zpravodajská služba součástí (institucionálních) policejních úřadů. Tím by byla popřena logická správnost tvrzení o podmíněnosti existence demokratického politickému režimu dodržením oddělovacího imperativu. Jedná se v podstatě o jednoduchý teoretický test pravdivosti teorie, či nějakého tvrzení. Použitá metodika se nazývá „nejpravděpodobnější případ“ a spočívá ve výběru nejpravděpodobnějšího případu, který by měl danou teorii splňovat. [9, s. 42] V tomto případě je to Československá republika v letech 1918 až 1938, jejímž režim bývá obecně uznáván za demokratický. Nezávislou proměnnou je tedy demokratický režim v daném státě. Závislou proměnnou je pak existence či neexistence oddělovacího imperativu mezi zpravodajskými službami a tajnými policejními službami.

Pro potvrzení či vyvrácení hypotézy číslo čtyři, je využita případová studie číslo 1 a 2. V ní se zjišťuje závislost procesu a míry centralizace tajných služeb ve vztahu k tendencím směřujícím k posílení autoritářských prvků politického systému. *„Příčinný mechanismus je považován za intervenující propojení mezi závislou a nezávislou proměnnou. Příčinné mechanismy zahrnují i takové fyzické, sociální a psychologické procesy, které nemohou být bezprostředně pozorovány. Z toho důvodu je možné pouze nedokonale dovést a hypoteticky předpokládat na základě dat získaných pozorováním. Příčinný mechanismus působí pouze uvnitř určitého kontextu či příčinného pole a jeho efekt závisí na interakci s proměnnými a s jinými mechanismy, které tento kontext spoluvytvářejí.“* [9, s. 37] Nezávislou proměnnou je centralizace zpravodajských a policejních služeb, závislou proměnnou jsou autoritářské tendence prosazující se v politickém režimu.

První případová studie se zabývá rokem 1918 až 1938. Proti politickému režimu I. republiky často bývají vznášeny kritické připomínky, protože fungování stranického režimu vedlo k oslabování demokratických procedur. Některé strany tak byly „odsouzeny“ k trvalé opozici. [10, s. 257] Volby tedy přinášely zpravidla změnu osob, nikoliv změnu programů. V tom lze spatřovat jeden ze základních deficitů demokratického režimu. Navíc opozice nebyla pouze protivládní, ale též protirežimní. [11] To vedlo k častému používání administrativních, policejních a zpravodajských metod při její eliminaci. Opozice nebyla „odsouzena“ být opozicí tedy jen a pouze v důsledku svobodné soutěže politických stran, ale také v důsledku činnosti policejních a zpravodajských orgánů I. republiky. Nicméně v tomto období jistě fungovaly všechny instituce demokratického režimu od parlamentu po svobodné volby.

Druhá případová studie se zabývá roky 1969 – 1989. V prvním desetiletí tohoto období je patrná snaha obnovit stabilitu režimu, ovšem už nikoliv ve své původní podobě budovatelského období z let padesátých, a uzavřít s občany jakousi formu společenské smlouvy. Reálný socialismus – jak režim sám sebe

nazýval - byl více administrativně byrokratickým modelem „gulášového“ socialismu. [12] Společnost se podařilo dostat do „stavu nehybnosti“ v druhé dekádě tohoto období, ovšem třetí dekáda probíhala v rámci změn vyvolaných jednak dramaticky se měnící mezinárodní situací, ale také zhoršující se ekonomickou situací režimu. [13] Zpravodajské služby si v prvních dvou desetiletích toho období osvojily roli strážce „nehybnosti společnosti“. [14 s. 216] V posledním desetiletí jejich činnost oscilovala mezi úsilím udržet společnost zpravodajskými, ale stále více i policejními, metodami v „nehybnosti“, a snahou být aktivním činitelem změn, které by připravily pro vládnoucí elitu optimální podmínky, ve kterých by se mohly uskutečnit politické a ekonomické změny režimu. [15 s. 238 – 246]

5 KOMPARACE A ANALÝZA

5.1 Vymezení objektu analýzy a komparace

Pokud se zabýváme zpravodajskými službami z aspektu právního, pak za zpravodajské služby považujeme pouze ty státní instituce, které jsou jako zpravodajské služby vymezené v příslušných právních předpisech. Při tomto čistě zákonném přístupu ke studiu zpravodajských služeb vycházíme z jejich legální definice, podle níž jsou zpravodajské služby „*státní orgány pro získávání, shromažďování a vyhodnocování informací (dále jen "zabezpečování informací") důležitých pro ochranu ústavního zřízení, významných ekonomických zájmů, bezpečnost a obranu České republiky*“. [16, § 2] Podle uvedeného zákona působí na území České republiky tři zpravodajské služby, a to Bezpečnostní informační služba, Úřad pro zahraniční styky a informace a Vojenské zpravodajství, jak již bylo výše uvedeno.

Tento systém se postupně konstituoval od počátku 90. let minulého století. Do roku 1990 na území Československa působila v rámci FMV centralizovaná zpravodajsko – policejní struktura. Operativní kontrarozvědné odbory – jejíž příslušníci disponovali rovněž policejními výkonnými oprávněními - byly centralizovány v II. a III. správě FMV (SNB). Rozvědka se skrývala pod názvem I. správa FMV (SNB). Kriminální služba působila v horizontálně organizovaných útvarech Sboru národní bezpečnosti. Tradičně byla dělena podle působnosti na odbory a oddělení obecné, a hospodářské kriminality. Ke koordinaci vyšetřování zákonem vymezené trestné činnosti byla určena Federální kriminální ústředna. Ta působila v rámci FMV a neměla expozitury v regionech.

Při vytváření BS bylo třeba rozhodovat současně několik otázek. Měly být vytvořeny samostatné zpravodajské a policejní organizace, nebo zpravodajské služby měly působit v rámci určených rezortů (ministerstev). Měly stát nové specializované policejní útvary – čelící nejen zvyšující se kriminalitě, ale také jejím

novým formám, samostatnými celostátními útvary s expoziturami v regionech nebo pouze organizačními články (odbory) centrály kriminální policie.

Především však šlo o to, aby nové služby byly oddány principům demokracie a právního státu a plně respektovaly základní lidská práva a svobody. *„Obtížnost uvedeného zadání se nejvíce projevila při konstrukci vnitřní zpravodajské služby, vstupující na citlivé prázdné místo po rozpuštěné Státní bezpečnosti. Zkušenosti s obávanou StB vyvolávaly obavy a podezření, že i nová služba znovu přeroste v tajnou politickou policii. K nedůvěře a opatrnosti přistoupilo navíc i zjištění, že po odmítnutí schématu StB nový model vlastně neexistuje a mechanický převod vzorů zpravodajských služeb západoevropských demokratických zemí nepřichází v úvahu. Existovalo jediné řešení: využít zkušenosti svobodného světa a vhodně je naroubovat na naše podmínky. Základních stavebních kamenů se museli ujmout lidé morálně čistí, ale bez odborných znalostí, z nichž někteří – jak se později ukázalo – byli pro práci v tajné službě zcela nevhodní. Přidáme-li k tomu i roztržení vazeb mezi disidenty, z nichž část vstoupila do politiky a část odešla rekonstruovat resort MV, výsledek nemohl přijít na svět bez velkých porodních bolestí.“* [17]

V roce 1990 působil v rámci FMV Úřad na ochranu ústavy a demokracie, který byl později transformován na Federální informační službu. Jako samostatná organizace stojící mimo resort MV následně vznikla Federální bezpečnostní informační služba. V souvislosti se zánikem česko – slovenské federace a očekávaným vznikem dvou samostatných států se postupně konstituovala zpravodajská služba České republiky pod názvem Bezpečnostní informační služba České republiky. Významným mezníkem v organizaci zpravodajského systému České republiky bylo přijetí zastřešujícího zákona o zpravodajských službách v roce 1994. V důsledku těchto změn došlo ke vzniku Bezpečnostní informační služby a byla deklarována existence Úřadu pro zahraniční styky a informace.

Dalším mezníkem ve vývoji zpravodajského systému se stal rok 2005, kdy došlo na základě legislativní změny k vytvoření jednotné vojenské zpravodajské

služby pod názvem Vojenské zpravodajství. Existenci Vojenského zpravodajství již deklaroval zákon o zpravodajských službách České republiky.

Reálná situace však vypadala jinak. Ačkoliv mělo Vojenské zpravodajství v čele jednoho ředitele odpovědného ministru obrany, jemu podřízení ředitelé Vojenské zpravodajské služby a Vojenského obranného zpravodajství mu podléhali pouze metodicky a po velitelské linii, nikoli však v oblasti odborné činnosti jimi řízených celků. Tato situace byla umocněna skutečností, kdy ředitel Vojenské zpravodajské služby byl současně odborně podřízen náčelníkovi Generálního štábu Armády České republiky a ředitel Vojenského obranného zpravodajství byl odborně přímo podřízen ministrovi obrany. V takové situaci vznikala nezdůvodnitelná i mezi ústavními činiteli, natož mezi vojenskou i nevojenskou veřejností dojem, že Česká republika má vlastně čtyři zpravodajské služby. Ke změně tohoto stavu docházelo postupně od roku 2003, kdy byly činěny kroky vedoucí ke skutečné zákonné dikci o jednotném Vojenském zpravodajství. [18]

V roce 1990 došlo k vytvoření Ústřední federální kriminální policie v rámci federálního policejního sboru. Jednou z jejích součástí byl i odbor drog. Mohlo by se zdát, že vývoj směřuje k vybudování silné centrály kriminální policie se specializovanými odbory. Avšak již v roce 1991 došlo ke zřízení hybridní česko – slovenské federální Protidrogové brigády Praha. Následně poté ke zřízení Protidrogové brigády Federálního policejního sboru. Systémové nedotažení a ponechání problematiky drog ještě jak v působnosti FKP (federální kriminální policie – K.O.), tak správy hl. m. Prahy. Nebylo stanoveno, kdo co jak bude v dané oblasti dělat. Počáteční zmatky, kdy se např. na případ odhaleného „polykače“ na letišti Praha – Ruzyně sjely i čtyři policejní složky (kriminalisté z Prahy 6, detektivové FKP, detektivové PDB (protidrogové brigády – K. O.), zbylí detektivové protinarkotického oddělení Správy hl. m. Prahy) postupně přerostly v nezastírané vzájemné antipatie a lobbismus. Dotyčné útvary spolu bez rozdílu navzájem nespolupracovaly, zatajovaly si informace, což ve finále vedlo k tomu, že

buď všichni pracovali izolovaně na téže kauze, nebo naopak danou kauzu nevyšetřoval nikdo. [19, s. 58 - 70]

V zájmu koordinace činnosti příslušných složek po té došlo k vytvoření Protidrogové policie Federálního policejního sboru. Byla podřízena přímo tehdejšímu ministrovi vnitra Janu Langošovi. Jeho nástupce Petr Čermák však tento samostatný útvar zrušil a vytvořil protidrogovou sekci Federální kriminální policie, která byla podřízena jeho řediteli.

Po vzniku samostatného Českého státu v rámci policie nadále působila centrála kriminální služby pod názvem Ústředna kriminální policie. V její soustavě působil samostatný policejní útvar pod názvem Útvar organizovaného zločinu a zpravodajství. Jeho součástí byl i odbor drog, ale také odbor finančního zpravodajství. A to i přesto, že v té době působil v rámci Policie České republiky útvar - s názvem více příslušejícím zpravodajské službě než policejnímu útvaru – Služba pro ochranu ekonomických zájmů.

V té době existovalo více státních institucí, zabývajících se ochranou ekonomických zájmů, a to policejních i zpravodajských. Jiří Růžek, ředitel Bezpečnostní informační služby v letech 1999 – 2003, hodnotí s nadhledem činnost kontrarozvědky z počátku 90. let. *„Aktivitami organizovaného zločinu a ochranou významných ekonomických zájmů se zabýval 3. odbor pod vedením mjr. Ing. Martina Uhra...V tomhle kolotoči rodících se spekulantů, úředníků, politiků, zločinců a miliard korun nešlo zařídit, aby zpravodajská služba na nic nenarazila. Ale šlo vytvořit prostředí, v němž se ,poplašným a nedůvěryhodným zprávám od BIS nepřikládala vážnost, tím méně aby se jimi někdo na úrovni vlády zabýval.“* [20, s. 158]

Služba pro ochranu ekonomických zájmů byla přeměněna ve službu pro odhalování korupce a závažné hospodářské trestné činnosti. Dne 1. září 1995 vznikl samostatný policejní útvar (útvar s celorepublikovou působností) Útvar pro

odhalování organizovaného zločinu. Jeho V. odborem se stala Národní protidrogová centrála. V roce 2001 byla Národní protidrogová centrála vyjmuta ze struktury Útvaru pro odhalování organizovaného zločinu a stala se samostatným útvarem s celorepublikovou působností. V souvislosti s novelizací trestního řádu v roce 2001 došlo ke zřízení dalších dvou útvarů s celorepublikovou působností, a to Útvaru speciálních činností a Útvaru zvláštních činností. Oba dva útvary můžeme považovat za útvary poskytující logistickou podporu ostatním složkám Policie České republiky, popřípadě – jedná se o Útvar zvláštních činností – v zákonem vymezených případech také zpravodajským službám České republiky. V roce 2016 došlo ke vzniku Národní centrály proti organizovanému zločinu jako celostátního útvaru Policie České republiky.

Podle zákonného vymezení je Policie České republiky „jednotný ozbrojený bezpečnostní sbor“, jehož úkolem je „chránit bezpečnost osob a majetku a veřejný pořádek, předcházet trestné činnosti, plnit úkoly podle trestního řádu a další úkoly na úseku vnitřního pořádku a bezpečnosti svěřené jí zákony, přímo použitelnými předpisy Evropské unie nebo mezinárodními smlouvami, které jsou součástí právního řádu.“ [21, § 1, § 2]

Policii ČR tvoří Policejní prezidium České republiky, útvary s celostátní působností. Krajská ředitelství policie, a útvary zřízené v rámci krajského ředitelství. [21, § 6 odst. 1]

Při právním (legálním) přístupu k objektu výzkumu je zcela zjevný rozdíl mezi zpravodajskými policejními institucemi a zdá se zbytečné zabývat komparací policejních a zpravodajských institucí. Tyto instituce byly přece zákonodárci zřízeny ke zcela odlišným účelům.

Na zpravodajské služby je možné také nahlížet jako na služby tajné, tedy služby, které utajeným způsobem zasahují do základních práv a svobod osob, a to nejen zabezpečováním informací, ale také prováděním aktivních opatření.

Aktivní opatření tajné služby jsou takové aktivity, které:

- Zastírají skutečného původce činnosti;
- a mají za cíl vytvořit zdání o existenci či neexistenci určité skutečnosti a tak vyvolat u osoby, organizace, nebo státu, vůči nimž aktivní opatření směřuje, požadovanou reakci.

Při výše uvedeném vymezení termínu tajná služba, můžeme mezi tajné služby zařadit i některé útvary Policie České republiky, a to konkrétně Národní centrálu proti organizovanému zločinu SKPV, Národní protidrogovou centrálu SKPV, Službu speciálních činností SKPV a Službu zvláštních činností SKPV.

5.2 Komparace věcné působnosti

Věcná působnost tajných zpravodajských služeb je zákonem vymezena následovně:

„Bezpečnostní informační služba zabezpečuje informace o:

- *Záměrech a činnostech namířených proti demokratickým základům, svrchovanosti a územní celistvosti České republiky.*
- *Zpravodajských službách cizí moci.*
- *Činnostech ohrožujících státní a služební tajemství.*
- *Činnostech, jejichž důsledky mohou ohrozit bezpečnost nebo významné ekonomické zájmy České republiky.*
- *Týkající se organizovaného zločinu a terorismu.“* [16, § 5 odst. 1]

„Úřad pro zahraniční styky a informace zabezpečuje informace mající původ v zahraničí, důležité pro bezpečnost a ochranu zahraničně politických a ekonomických zájmů České republiky.“ [16, § 5 odst. 2]

„Vojenské zpravodajství zabezpečuje informace:

- *Mající původ v zahraničí, důležité pro obranu a bezpečnost České republiky.*
- *Zpravodajských službách cizí moci v oblasti obrany, o záměrech a činnostech namířených proti zabezpečování obrany České republiky,*
- *Záměrech a činnostech ohrožujících utajované skutečnosti v oblasti obrany České republiky.“ [16, § 5 odst. 3]*

„Zpravodajské služby plní další úkoly, pokud tak stanoví zvláštní zákon nebo mezinárodní smlouva, již je Česká republika vázána.“ [16, § 5 odst. 4]

Kompetenci tajných policejních služeb lze odvodit na základě výkladu zákona o Policii České republiky.

Úkolem Policie České republiky je chránit bezpečnost osob a majetku a veřejný pořádek, předcházet trestné činnosti, plnit úkoly podle trestního řádu a další úkoly na úseku vnitřního pořádku a bezpečnosti svěřené jí zákony, přímo použitelnými předpisy EU nebo mezinárodními smlouvami, které jsou součástí právního řádu. [21, § 2]

Pokud Policie České republiky má v kompetenci plnit úkoly na úseku trestního řádu znamená to, že koná v zákonem vymezeném rozsahu řízení o trestných činech. Proto je zde jistě na místě porovnat obory působnosti zpravodajských služeb a Policie České republiky z právě uvedeného aspektu:

Tabulka 1 Porovnání oborů působnosti zpravodajských služeb a Policie České republiky [16, 21, 22, vlastní tvorba]

Zpravodajské služby zabezpečují informace o	Policie České republiky koná ve vymezeném rozsahu přípravné řízení o
---	--

<p>Záměrech a činnostech namířených proti demokratickým základům, svrchovanosti a územní celistvosti České republiky.</p>	<p>Trestných činech proti základům České republiky, cizího státu a mezinárodní organizace.</p> <p>Např. § 309 TZ – vlastizrada, § 310 TZ – rozvracení republiky.</p>
<p>Zpravodajských službách cizí moci.</p>	<p>Trestných činech proti bezpečnosti České republiky, cizího státu a mezinárodní organizace.</p> <p>Např. § 316 TZ – vyzvědačství.</p>
<p>Činnostech ohrožujících státní a služební tajemství.</p>	<p>Trestných činech proti bezpečnosti České republiky, cizího státu a mezinárodní organizace.</p> <p>Např. § 317 TZ – ohrožení utajované informace, § 318 TZ – ohrožení utajované informace z nedbalosti.</p>
<p>Činnostech, jejichž důsledky mohou ohrozit bezpečnost nebo významné ekonomické zájmy České republiky.</p>	<p>O trestných činech hospodářských.</p>
<p>Týkající se organizovaného zločinu a terorismu.</p>	<p>Trestných činech proti bezpečnosti České republiky, cizího státu a mezinárodní organizace.</p> <p>Např. § 311 TZ – teroristický útok, § 312 TZ – teror, § 314 TZ – sabotáž.</p> <p>O trestných činech proti pořádku ve věcech veřejných.</p> <p>Např. § 361 TZ – účast na zločinecké organizované skupině.</p>
<p>Zpravodajských službách cizí moci v oblasti obrany, o záměrech a činnostech namířených proti zabezpečování obrany České republiky.</p>	<p>Trestných činech proti základům České republiky, cizího státu a mezinárodní organizace.</p> <p>Např. § 309 TZ – vlastizrada, § 310 TZ – rozvracení republiky</p>

	O trestných činech proti obraně státu.
Záměrech a činnostech ohrožujících utajované skutečnosti v oblasti obrany České republiky.	Trestných činech proti bezpečnosti České republiky, cizího státu a mezinárodní organizace. Např. § 317 TZ – ohrožení utajované informace, § 318 TZ – ohrožení utajované informace z nedbalosti.

Avšak zákon o Policii České nesevěruje policii do kompetence pouze plnění úkolů jako orgánu činného v trestním řízení, ale také předcházení samotné trestné činnosti. Přitom této své činnosti konspirativním způsobem (tj. způsobem, při kterém se zastírá skutečný účel své činnosti) aktivně vyhledává, dokumentuje a vyhodnocuje poznatky o zájmovém prostředí a osobách v něm se pohybujících. [21 § 69 a § 70]

V útvaru, jehož úkolem je boj s terorismem, zákon dokonce předpokládá, že tento útvar pouze neplní úkoly na úseku trestního řádu a také pouze nepředchází trestné činnosti, ale působí v širokém preventivním rozsahu, neboť má předcházet a odhalovat konkrétní hrozby v oblasti terorismu. [21 § 71]

Na základě provedené analýzy a rozšířeného výkladu zákona bychom jistě mohli dospět k závěru, že zpravodajské služby jsou instituce (v legálním vymezení) určeny pouze k zabezpečování informací. Oproti tomu u Policie České republiky zákonodárce předpokládá v oblasti terorismu širokou preventivní činnost nejen k zabránění konkrétní trestné činnosti, ale i hrozeb. Příslušné ustanovení zákona tak mohou být chápána jako sankcionování provádění aktivních opatření tajnými policejními službami.

5.3 Výkonná oprávnění

Příslušníci Policie České republiky, tedy i ti služebně zařazení v policejních tajných službách, disponují ze zákona policejními výkonnými oprávněními. Jedná

se o tyto oprávnění: požadovat vysvětlení, zjišťovat totožnost osob, omezovat osoby na osobní svobodě, použít donucovací prostředky a zbraň.

Je deklarováno, že příslušníci zpravodajských služeb České republiky nedisponují výkonnými oprávněními. Nicméně - příslušníci zpravodajských služeb mohou zadržet osobu přistiženou při spáchání trestného činu, nebo bezprostředně po té. [23 § 71] Dispozici s tímto oprávněním lze ovšem bagatelizovat argumentem, že k tomuto opravňuje trestní řád každého.

Příslušníci Úřadu pro zahraniční styky a informace jsou oprávněni rovněž použít zbraň za podmínek nutné obrany a krajní nouze. Rovněž praktický význam tohoto oprávnění lze zlehčovat odkazem na skutečnost, že použít zbraň v těchto případech je oprávněn každý.

Proti výše uvedené bagatelizaci se lze ohradit, a to především: Na obecnou normu při zadržení osoby přistižené při páčání trestného činu jsou odkázáni i strážníci obecních (městských) policií. [24 § 12, § 13 a § 14] A to navzdory tomu, že jsou typickou policejní (tj. výkonnou) institucí a je zde vysoká míra pravděpodobnosti, že při výkonu své činnosti právě přistihnou pachatele trestného činu při páčání trestné činnosti.

V případě oprávnění použít zbraň zastávám názor, že je potřeba právně odlišit situace, kdy kdokoliv používá zbraň například v sebeobraně a tímto jednáním způsobí následek, za který by mohl být postihnutý za trestný čin a na základě ustanovení o nutné obraně jako okolnosti vylučující protiprávnost je vyviněn, od situací, kdy příslušník zpravodajské služby použije zbraň v nutné obraně na základě svého oprávnění. Navíc i příslušníci Policie České republiky jsou podle účinné právní úpravy oprávněni použít zbraň za podmínek nutné obrany a krajní nouze, a ostatní právní důvody jsou vlastně speciální normou vůči tomuto generálnímu zmocňujícímu ustanovení.

Dále je nezbytné interpretovat tato výkonná oprávnění zpravodajských služeb ve vztahu k procesním oprávněním jejich pověřených příslušníků.

5.4 Specifické prostředky k získávání informací zpravodajskými službami

Bezpečnostní informační služba a Vojenské zpravodajství používají k plnění svých úkolů specifické prostředky k získávání informací, kterými jsou zpravodajské prostředky a využívání osob jednajících ve prospěch Bezpečnostní informační služby. [25 § 6, 18 § 6]

Zpravodajskými prostředky jsou zpravodajské techniky, krycí prostředky a krycí doklady, sledování. [25 § 7, 18 § 7]

Za zpravodajskou techniku jsou považovány technické prostředky a zařízení, zejména elektronické, fototechnické, chemické, fyzikálně-chemické, radiotechnické, optické, mechanické anebo jejich soubory, používané utajovaným způsobem, pokud je při něm zasahováno do základních práv a svobod občanů při:

- *„Vyhledávání, otevírání, zkoumání nebo vyhodnocování dopravovaných zásilek.*
- *Odposlouchávání, popřípadě zaznamenávání telekomunikačního, radiokomunikačního a jiného obdobného provozu, popřípadě zjišťování údajů o tomto provozu, pořizování obrazových, zvukových nebo jiných záznamů.*
- *Vyhledávání použití technických prostředků, které by mohly znemožnit nebo znesnadnit plnění úkolů v rámci Bezpečnostní informační služby.*
- *Identifikaci osob nebo předmětů, popřípadě při zjišťování jejich pohybu za použití zabezpečovací a nástrahové techniky.“* [25 § 8, 18 § 8]

„Bezpečnostní informační služba a Vojenské zpravodajství mohou zpravodajskou techniku použít jen po předchozím písemném povolení předsedy senátu vrchního soudu příslušného podle sídla Bezpečnostní informační služby (dále jen „soudce“) a za předpokladu, že by odhalování nebo dokumentování činností, pro něž má být použita, bylo jiným způsobem neúčinné nebo podstatně ztížené nebo v daném případě nemožné.“ [25 § 9, 26 § 9]

Úřad pro zahraniční styky a informace může pro ochranu činností, které koná na území České republiky, a jestliže je to nezbytné pro plnění úkolů v jeho působnosti, používat sledování osob a věcí, krycí doklady, nástrahovou a zabezpečovací techniku a využívat osob jednajících v jeho prospěch, které musí být starší 18 let. [16 § 18]

Podle často citované judikatury, odposlech a záznam telekomunikačního provozu pořízen zpravodajskou službou nesmí být použit jako důkaz v trestním řízení. Avšak toto soudní rozhodnutí nevylučuje možnost využití takto pořízeného důkazu v případech, pokud by Česká republika čelila bezprostřední bezpečnostní hrozbě, např. terorismu. [27 § 18]

Z logiky věci vyplývá, že oprávnění (tedy možnost zasahovat do práv a svobod osob) je svěřena Úřadu pro zahraniční styky pouze na území České republiky. Z působnosti této zpravodajské služby (rozvědky) vyplývá, že zabezpečuje informace mající původ v zahraničí. Takové informace mohou být zjišťovány i na území České republiky.

Policie České republiky disponovala do roku 2001 oprávněním k použití operativně pátracích prostředků a operativní techniky. Důvody k jejich použití byly zákonem stanoveny následovně:

- *„Při odhalování úmyslných trestných činů a při zjišťování jejich pachatelů jsou služba kriminální policie, služba policie pro odhalování korupce a závažné*

hospodářské trestné činnosti a útvar inspekce oprávněny používat operativně pátrací prostředky, pokud tento zákon nestanoví jinak.

- *Při odhalování zvláště závažných úmyslných trestných činů anebo jiných úmyslných trestných činů, k jejichž stíhání zavazuje vyhlášená mezinárodní smlouva, a při zjišťování jejich pachatelů jsou služba kriminální policie, služba policie pro odhalování korupce a závažné hospodářské trestné činnosti a útvar inspekce oprávněny používat operativní techniku.“ [28, § 33]*

Operativně pátracími prostředky se pro účely citovaného zákona rozumělo sledování osob a věcí, využívání osob jednajících ve prospěch služby kriminální policie, služby policie pro odhalování korupce a závažné hospodářské trestné činnosti a útvaru inspekce, používání krycích dokladů či používání nástrahové a zabezpečovací techniky, předstíraný převod věci a použití agenta. [28, § 35]

„Operativní technikou se pro účely citovaného zákona rozumělo zejména elektrotechnické, radiotechnické, fototechnické, optické, mechanické a jiné technické prostředky a zařízení anebo jejich soubory používané utajovaným způsobem při:

- *Vyhledávání, otevírání a zkoumání dopravovaných zásilek a provádění jejich vyhodnocení za využití kriminalistických metod.*
- *Odposlouchávání a zaznamenávání, telekomunikačního provozu.*

Pořizování obrazových, zvukových nebo jiných záznamů v případech, že jsou užívány způsobem, kterým je zasahováno do ústavních práv občana.“ [28, § 35]

Příslušníci zákonem stanovených útvarů Policie České republiky tak byli oprávněni odposlouchávat a zaznamenávat telekomunikační provoz jednak v režimu užití operativní techniky podle zákona o Policii České republiky, nebo v režimu trestního řádu. [23, § 88] Odposlech nebo záznam telekomunikačního provozu pořízený v režimu dle zákona o Policii České republiky nemohl být použit jako důkazní prostředek v trestním řízení.

Novelizací trestního řádu v roce 2001 došlo k rozdělení operativně pátracích prostředků a operativní techniky na dvě kategorie, a to podpůrné operativně pátrací prostředky a operativně pátrací prostředky. První kategorie je nadále vymezena v zákoně o Policii České republiky a úprava kategorie druhé byla začleněna do trestního řádu.

Účinné znění zákona o Policii České republiky tedy nadále vymezuje pouze podpůrné operativně pátrací prostředky, kterými jsou: informátor, krycí prostředky, zabezpečování technika a zvláštní finanční prostředky. [21, § 72] Použití těchto prostředků je zákonem vázáno na následující činnosti Policie České republiky:

- Při získávání poznatků o trestné činnosti;
- v souvislosti s trestním řízením;
- v souvislosti se zajišťováním krátkodobé ochrany osoby.

5.5 Trestně procesní oprávnění

Vývoj trestně procesních oprávnění tajných služeb od 90. let minulého století poznamenaly dva procesy: institucionální zrušení úřadů vyšetřování a zřízení speciálního policejního sboru – na MV nezávislého – policejního sboru určeného ke konání přípravného řízení vůči zákonem stanoveným kategoriím osob – příslušníkům a zaměstnancům stanovených bezpečnostních sborů.

S účinností od 1. ledna 2001 došlo k zásadní změně trestního řádu, která významně ovlivnila právní důvody a možnosti použití utajených prostředků k získávání informací policejními tajnými službami. Do trestního řádu byly inkorporovány instituty ze zákona o policii České republiky nazvané jako operativně pátrací prostředky, a to předstíraný převod věci, sledování osob, věci

a použití agenta. [15, § 158] Uvedené operativně pátrací prostředky již nejsou policejní orgány oprávněny použít na základě vlastního rozhodnutí.

Tabulka 2 *Instituty a povolení [21, 23, vlastní tvorba]*

Institut	Povoluje
Předstíraný převod věci	Státní zástupce Nesnese-li věc odkladu, lze předstíraný převod provést i bez povolení. Policejní orgán je však povinen o povolení bezodkladně dodatečně požádat, a pokud je do 48 hodin neobdrží, je povinen provádění předstíraného převodu ukončit a informace, které se v této souvislosti dozvěděl, nijak nepoužít.
Sledování osob a věcí	Státní zástupce Sledování, při kterém mají být pořizovány zvukové, obrazové nebo jiné záznamy.
Sledování osob a věcí	Soudce Pokud má být sledováním zasahováno do nedotknutelnosti obydlí, do listovního tajemství nebo zjišťován obsah jiných písemností a záznamů uchovávaných v soukromí za použití technických prostředků.
Použití agenta	Na návrh státního zástupce vrchního státního zastupitelství povoluje soudce vrchního soudu.

Zákonem, kterým byla zřízena Generální inspekce bezpečnostních sborů, také změnila dosavadní úpravu rozsahu trestně procesní činnosti tajných zpravodajských služeb. Podle současné právní úpravy lze přípravné trestní řízení dělit z časového hlediska do dvou časových úseků: objasnění a prověřování skutečností, nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin a vyšetřování.

V první fázi přípravného řízení mají postavení policejního orgánu rovněž pověřené orgány Bezpečnostní informační služby, Úřadu pro zahraniční styky a informace a Vojenského zpravodajství. Tedy mohou konat objasňování a prověřování skutečností nasvědčujících tomu, zda nedošlo ke spáchání trestného činu příslušníkem konkrétní zpravodajské služby. Přitom jsou samozřejmě

oprávnění postupovat podle trestního řádu, tedy používat i výše uvedené operativně pátrací prostředky. [23, § 158b]

5.6 Shrnutí

Z výše uvedené analýzy je patrné, že objekt zájmu (výseč sociální reality) tajných zpravodajských služeb a tajných policejních služeb se překrývá.

Můžeme shrnout, že tajné zpravodajské služby a tajné policejní služby používají ke zjišťování informací utajeným způsobem identické prostředky. Podle obecně uznávaného názoru se však liší nejen právní důvody k použití těchto prostředků, ale i jejich účel. Účelem získávání informací utajeným způsobem policejními tajnými službami je podle tradovaného názoru dosažení účelu trestního řízení: tedy zjištění konkrétního trestného činu, jeho pachatele a usvědčení tohoto pachatele. Účelem získávání informací tajnými zpravodajskými službami je pak podle těchto tradovaných názorů především snaha zabránit hrozbám.

Provedená komparace a analýza však zcela jednoznačně dokládá, že uvedené názory nemají dostatečně pevný podklad v právních předpisech. Novelizací trestního řádu sice skutečně došlo ke zrušení úřadů vyšetřování a některé instituty dosud označované jako operativně pátrací prostředky byly inkorporovány do trestního řádu a povolování jejich použití bylo svěřeno státním zástupcům a soudcům.

Nicméně zákon o Policii České republiky předpokládá i určitou „předprocesní“ činnost Policie České republiky. Právě v této předprocesní činnosti jde o zjištění poznatků pro účely trestního řízení stejně tak jako o zjištění poznatků z důvodů předcházení trestné činnosti. V tomto oboru činnosti se potom účel zjišťování poznatků částečně překrývá s účelem zjišťování informací tajnými službami.

6 PŘÍPADOVÁ STUDIE

Politický systém v letech 1918 – 1939

Pro vývojovou fázi druhé republiky je typický posun k nedemokratické formě vlády. Ústavní zákon č. 330/1938 Sb., o zmocnění ke změnám ústavní listiny a ústavních zákonů republiky Československé a o mimořádné moci nařizovací, poskytoval vládě právo nahrazovat po dva roky zákony vládními nařízeními a prezidenta zmocnil vydávat dekrety s mocí ústavy. Na jedné straně došlo k decentralizaci doposud unitární republiky přiznáním autonomie Slovenské krajině a Podkarpatské Rusi, ovšem na straně druhé vládní nařízení č. 17/1939 Sb., o obecních tajemstvích, umožňovalo značné zásahy do samosprávy obcí.

Vznik československé demokracie byl výsledkem demokratizace Evropy, s kterou českoslovenští politikové spojili své záměry. Československý stát byl ustanoven jako národní. Významným prvkem stability státu byla ústava z roku 1920:

- Prezident mohl rozpouštět parlament, čímž se předcházelo nestabilitě vlád.
- Lidem bylo voleno pouze Národní shromáždění, které volilo prezidenta.
- Nezávislí soudci byli odpovědní za porušení zákona.
- Ochrana menšin a jazykový zákon překročily ustanovení mírových smluv a patřily k nejliberálnějším v Evropě.
- Možnost omezit občanské svobody a práva v případě ohrožení státu.
- InSTITUTE referenda.

Předpoklad pro zničení demokracie v Československu lze spatřovat v heterogenní struktuře státu z toho plynoucím vytvořením silné opozice národnostní i sociální v pravé i v levé části politického spektra.

Německo a další nedemokratické státy v Evropě usilovaly o změnu stávajícího stavu v Československu. [28 s. 146 – 151]

Československá I. republika byla někdy nazývána jako typ parlamentního systému, ve kterém mají rozhodný vliv politické strany. Již od počátku 20. let minulého století byly nejhlavnější záležitosti diskutovány v rámci politických stran a poté byly uplatněny v zákonodárném sboru. Politikové se snažili o zrušení volebního práva pro příslušníky armády a četnictva (zákon č. 56/1927 Sb.) V těchto letech se nikdy nepodařilo uspořádat „jednobarevnou“ vládu. To bylo zapříčiněno vysokým výskytem politických stran a volebního systému poměrného zastoupení. Vnitřní a mezinárodní situace poskytovaly obraz vývojovým tendencím a střetům uvnitř stranického systému i jednotlivých stran. V polovině 20. let byl patrný frakční boj a v první polovině 30. let pak převládl směr k vytváření koalic. Celá historie I. republiky zaznamenala čtvery volby, ale existenci 18 vlád, ať již koaličních nebo úřednických. [29, s. 148]

Československá republika již od svého počátku byla vydána rozkladným a odstředivým vlivům. Vnitřní rozkladné působení bylo vyvoláno jednak nacionální zaujatostí, kterou nemohla přemoci ani myšlenka jednotného československého národa, a dále působením radikálních politických sil. Ve 20. letech se především jednalo o hnutí krajně levicové – podporované bolševickým Ruskem, koncem 20. a 30. let krajně pravicové fašistické hnutí. Ve 30. letech také dostávaly své institucionální vyjádření v politických stranách národnostní rozpory. Odstředivé síly byly podníceny sousedními státy, které zprvu usilovaly o prozkoumávání výsledků mírových smluv vzniklých po první světové válce.

Vytváření zpravodajské organizace a celého zpravodajského systému probíhalo souběžně s budováním či změnou systému státní správy se zřetelem na vnitřní bezpečnostní situaci státu a mezinárodní bezpečnostní rizika. [24, s. 148]

Bezpečnostní služby byly složeny ze zpravodajských služeb a služeb policejních. K policejním službám náleželo četnictvo, finanční stráž a sbory stráže a bezpečnosti.

Výše naznačená bezpečnostní rizika si vynutila požadavek zabývat se vznikem obranné zpravodajské služby, a to hned po vzniku samostatného Československa. Zpravodajská služba by zjišťovala činnost nepřátelských sil, provádějících vyzvědačství, bránila jim v této činnosti a znemožňovala cizím zpravodajským orgánům zjišťovat utajované skutečnosti, opatření a přípravy. Zpravodajské služby byly rozvíjeny především po směru armády, MV, MZV, MSp a kanceláře prezidenta republiky. Shodně tak musely být zřízeny orgány vnitřního politického zpravodajství zabezpečující informace o těch, kteří vyvolávají a udržují chod působení vnitřních rozkladných sil (politické obranné zpravodajství), stejně jako orgány, které by sloužily k eliminaci vnitřních rozkladných sil (orgány politické policie).

Ministerstvo vnitra

Mělo rozhodnou úlohu v systému policejní správy, v řízení bezpečnosti, v systému státní bezpečnosti a zpravodajství. V rámci MV se problematikou státobezpečnostní a zpravodajskou zabíraly orgány, jejichž pojmenování se v průběhu let měnily. Na počátku se výše uvedenou problematikou zabývalo oddělení N, poté 2. Oddělení 1 presidiálního odboru, později presídium oddělení B. K poslední větší reorganizaci MV došlo v roce 1938, kdy za Státobezpečnostní službu odpovídala tři nově vytvořená oddělení. Řídící činnost MV k podřízeným zpravodajským a státobezpečnostním složkám byla vedena po dvou liniích. První linii tvořilo policejní ředitelství v Praze a druhou linii představovalo bezpečnostní oddělení zemských úřadů. Ministerstvo vnitra také soustřeďovalo poznatky od podřízených složek, koordinovalo činnost s bezpečnostními a zpravodajskými organizacemi ostatních resortů a navazovalo kontakty s bezpečnostními institucemi cizích států. Jednotlivé úkoly zajišťovalo MV relativně nízkými počty

zaměstnanců. V roce 1922 vneslo oddělení MV působící v rámci Úřadu ministra s plnou mocí správy Slovenska požadavek na sjednocení zpravodajské služby. [30, s. 60 - 61] Od počátku roku 1923 představitelé MV řídili jednání se zástupci jednotlivých resortů – spravedlnosti, obrany a zahraničí o zřízení jednotné zpravodajské služby pod názvem Ústředna obranné služby výzvědné. Z počátku se MV nesnažilo zlepšovat obrannou zpravodajskou činnost (téměř na žádné poradě se nic nevyřešilo).

Od roku 1934 až 1938 působil v rámci MV JUDr. Josef Černý, jenž byl představitel Republikánské strany zemědělského a malorolnického lidu a člen Nejvyšší rady obrany státu. V jeho funkčním období došlo k četným modernizacím státně – bezpečnostních prvků, podléhajících MV, jejichž efektivita odpovídala dobově daným ekonomickým limitům. Rovněž je nutno zdůraznit, že MV se angažovalo ve věcech zabývajících se Zpravodajskou ústřednou, která byla vytvořena a působila v rámci policejního ředitelství (více v části Policejní ředitelství – vznik Zpravodajské ústředny). Ministerstvo vnitra se snažilo rozšiřovat jednotlivé kompetence zpravodajské ústředny a jejích odboček a usilovalo o to, aby byly zpravodajské ústředny zařazeny přímo pod MV. I přes veškeré snahy se nepodařilo zařadit zpravodajské ústředny pod MV, a to z finančních důvodů. [31, s. 4 - 9]

K 1. lednu roku 1938 začaly v rámci MV působit tři nová oddělení: A – pro státně-bezpečnostní záležitosti obecné povahy, v jehož čele stál JUDr. Karel Novák, B – kompetentní pro sledování tisku a C – se zaměřovalo na rizikové jevy německé iredenty, v jehož čele stál JUDr. František Hamáček. Oddělení A a C se nejvíce podílelo na obranné zpravodajské práci. [32]

Zemské úřady

V rámci zemských úřadů byla zřizována oddělení zabývajících se státobezpečnostní a zpravodajskou problematikou. Zpravodajskou činnost

zemských úřadů lze aplikovat na zemský úřad v Praze, který nesl název: „oddělení C presidia zemského úřadu“ po roce 1937 byl přejmenován na zpravodajské oddělení presidia. Toto oddělení fungovalo na základě sběru informací zpravodajské povahy a informací o MU a také prověřovalo zprávy z tisku, zpracovávalo situační zprávy a zajišťovalo po dohodě s MV nebo velitelstvím četnictva bezpečnostní opatření v souvislosti s cestami význačných osobností, vyúčtování záloh pro důvěrníky a metodicky řídily zpravodajskou činnost podřízených zpravodajských úřadů.

Zpravodajská činnost se omezovala na zasílání zpráv MV. To fungovalo takto: jednotlivé okresní úřady seskládaly jednotlivé zprávy, které daly dohromady a poté zaslaly MV jednu výstižnou a jasnou zprávu.

Oddělení mělo v roce 1933 tři úředníky a jednu pomocnou sílu. V roce 1938 vzrostl počet zaměstnanců o 9 úředníků. [33, s. 6 -7]

Policejní úřady a sbory stráže bezpečnosti

Policejní úřady převzal nový stát prostřednictvím Národního výboru. V Čechách a na Moravě měly v roce 1918 vliv policejní úřady, mezi které patřily: policejní ředitelství v Praze, policejní ředitelství v Brně, policejní komisařství v Plzni a Ostravě, pohraniční policejní komisařství v Podmoklech a Chebu, a policejní expozitury v Děčíně a Bohumíně. Výše uvedené policejní orgány neměly svou výkonnou složku mimo policejního ředitelství.

Policejní úřady byly postaveny na stejnou úroveň jako úřady okresní a byly podřízeny příslušnému zemskému úřadu a MV. V roce 1920 vstoupil v platnost zákon č. 165/1920 Sb., jímž se vláda zmocnila zřizovat státní policejní úřady. Toto zmocnění se vládě přiznávalo na dobu 5 let. Později byly přijaty další zákony prostřednictvím, kterých došlo k prodloužení vládního zmocnění. [34, s. 13] [35] V pozdějších letech, konkrétně v roce 1931 vstoupil v platnost zákon č. 208/1931 Sb., o zřizování státních policejních úřadů, který vymezoval vztahy

státní správy a samosprávy v této oblasti. Vláda mohla zřizovat policejní úřady jen se souhlasem obce a existovaly i výjimky, při kterých mohla vláda rozhodnout bez souhlasu obce. Bez souhlasu obce bylo rozhodnuto v případech, kdy obec hrubě zanedbávala péči o veřejnou bezpečnost, klid, pořádek, nebo přesáhla-li řádné plnění těchto povinností síly obce. Později MV přehodnotilo své původní předpisy pro zpravodajskou činnost. Novelizovaný předpis, který vstoupil v platnost dne 1. ledna 1935, přišel se změnami. Jednalo se o změny, týkají se vyzvědačství, nově se zpravodajské služby soustředily i na sledování jiné protistátní činnosti. V letech 1936 došlo na základě vládního nařízení č. 51/1936 Sb., ke změnám, kdy vláda mohla kdykoliv zřizovat a zrušovat státní policejní úřady, stanovit a měnit jejich sídla a správní obvody. [36] [37] Věcná působnost policejních úřadů byla v uvedených právních předpisech vymezena pouze rámcově. Zvláštní postavení mezi státními policejními úřady mělo policejní ředitelství v Praze. Odlišnost spočívala zejména v tom, že místní působnost některých složek přesahovala běžný obvod působnosti pražského policejního ředitelství.

Výkonnými orgány policejních úřadů se staly sbory stráže bezpečnosti. Zákon č. 230/1922 Sb., o sborech stráže bezpečnosti, stanovil, že tyto sbory se zřizují pro výkon bezpečnostní služby u jednotlivých státních úřadů, jež se určí nařízením.

Civilní sbory stráže bezpečnosti se dělily na složku uniformovanou a neuniformovanou. Uniformované stráže konali hlídky, pochůzky, eskortovali a hlídali vězně, poskytovali první pomoc, konali služby telegrafické a telefonní. Neuniformované stráže vykonávali služby zpravodajské, vyšetřovací, dohledací, pátrací a kancelářské. Zpravodajskou službou se rozumělo pozorování a hlášení všech událostí, které jsou významné pro veřejný pořádek, pokoj a bezpečnost. Sbory stráže bezpečnosti zpravidla působily u úřadů, u kterých byly zřízeny. Ovšem některé části sboru nebo jednotliví členové mohli být k výkonu služby přikázáni k jinému úřadu. S účinností výše uvedeného nařízení bylo stanoveno, že

sbory stráže bezpečnosti zřízené na základě zákona č. 230/1922 Sb., tvoří jednotný uniformovaný Policejní strážní sbor a jednotný neuniformovaný Policejní sbor bezpečnosti. [37] [38]

Finanční stráž

Finanční stráž byla řazena k policejním služebním orgánům, ale organizačně byla začleněna do resortu MF. V roce 1919 byl obor působnosti stanoven jako pohraniční a finanční stráž. Úkolem stráže bylo plnit dva úkoly - fiskální a policejní. V roce 1930 byl finanční strážci opět změněn rozsah působnosti a došlo k přejmenování z pohraniční a finanční stráže pouze na finanční stráž. [39, s. 38]

Finanční stráž byla rovněž začleněna do zpravodajského systému Československa. Jedním z podnětů k začlenění finanční stráže do zpravodajského systému se stala kritika ze strany armády. Kritika se soustředila na nedostatek součinnosti v oboru zpravodajském a reagovala na situaci v Českých zemích. Nedostatečná součinnost měla svou příčinu v personálním složení finanční stráže, neboť poměrně vysoký počet jejích příslušníků bylo německé národnosti.

Finanční stráž se podílela na ochraně státních hranic včetně zpravodajské práce, která spočívala v zabraňování sousedních států prostupovat k vojenským tajemstvím Československé republiky. Rovněž se podílela i na obraně proti vyzvědačství v bezprostředním prostoru státních hranic. Do zpravodajského systému byla finanční stráž začleňována postupně teprve koncem první poloviny 30. let. V těchto letech byla zavedena i tzv. zvláštní služba. Součástí zvláštní služby byli především mladí muži, kteří prošli zpravodajským výcvikem. [39, s. 50 - 51] Jednalo se o spolupráci mezi finanční stráží a vojenskou zpravodajskou službou. Součinnost na úseku zpravodajském neprobíhala zcela bez problémů. To lze ukázat na případu, kdy byl zaměstnanec finanční stráže pan Bohumil Buška v roce 1935 požádán o spolupráci pracovníkem vojenského sektoru zpravodajské služby Fárkem. Pan Buška měl přepravit utajované písemnosti přes hranice s Německem,

ale dne 1. června 1935 byl s těmito utajovanými informacemi zatčen pracovníky německých bezpečnostních sborů. [40, s. 110 - 115] Z tohoto důvodu požádalo ministerstvo financí o neúčast příslušníků finanční stráže na konspirativních akcích.

Policejní ředitelství – vznik zpravodajské ústředny

Policejní ředitelství v Praze v rámci zpravodajské činnosti zaujímalo specifické postavení. Zpravodajská činnost policejního ředitelství pokrývala celé území republiky. Toto policejní ředitelství mělo celkem 4 odbory - zpravodajské, cizinecké, výkonné a zpravodajskou ústřednu.

Zpravodajská ústředna měla být pověřena řízením veškeré obranné služby výzvědné v celé Československé republice včetně Podkarpatské Rusi. Měla si stanovit takové postupy, aby veškeré záležitosti související s obrannou zpravodajskou službou byly jednotné. Její pověření spočívalo ve vedení evidence o všech případech výzvědné činnosti, sledování souvislostí mezi jednotlivými případy a oznamování výsledků příslušným úřadům, vykonávání dozoru na výkon obranné služby zpravodajské ve všech správních obvodech a zjištěné nedostatky a případné návrhy oznamovat MV a zpracovávání přehledných zpráv o své činnosti. Zpravodajská ústředna měla právo se sama ujmout věci a provádět šetření či potřebné opatření a požádat politické či státní policejní úřady o úřední jednání či zákrok. O případech vyzvědačství podávala posudky nebo je vyžadovala od vojenských úřadů. [30, s. 61]

Zpravodajské ústředně měly být podřízeny odbočky zpravodajské ústředny. Návrh na zřízení odboček zpravodajské ústředny předpokládal jejich zřízení při policejním ředitelství Praha pro Čechy, při policejním ředitelství Brno pro Moravu, při policejním ředitelství Bratislava pro Slovenské župy, při policejním ředitelství Košice pro župy a při policejním ředitelství v Užhorodě pro Podkarpatskou Rus. Ve svém obvodu měly podporovat zpravodajskou ústřednu,

podávat jí zprávy a dbát o dostatečný počet personálu vycvičeného pro obrannou zpravodajskou službu. [30, s. 61]

Na poradě MV a MSp a Ministerstva národní obrany byl definitivně schválen předložený návrh na vznik zpravodajské ústředny a jejích odboček. Zpravodajská ústředna a její odbočky začaly fungovat dne 1. listopadu 1923. Přednostou zpravodajské ústředny při policejním ředitelství v Praze se stal Heřman Šlechta, pražskou odbočku řídil Dr. Miroslav Taške. Zpravodajským ústřednám a jejím odbočkám se v mnoha případech podařilo zjistit výzvědnou činnost zahraničních zpravodajských služeb, ale i přes tyto úspěchy ústředna konstatovala organizace obranné zpravodajské služby, že nevyhovuje plně svému účelu. Bylo jim vytykáno, že způsob vybudování institucí (zpravodajské ústředny a jejích odboček) povolanych k výkonu obranné zpravodajské služby, neodpovídá požadavkům a neumožňuje plnění svěřených úkolů. Chyběly prostředky po osobní, věcné a finanční stránce a bylo poukazováno na těžkopádnost předkládání nálezů. [30, s. 62 - 63]

Pražské policejní ředitelství ve svém rozboru v roce 1929 navrhovalo následující: aby byla zpravodajská ústředna vybudována jako samostatná ústředna, aby došlo k dosažení jednotného postupu všech úřadů, a aby si přeorganizovaná zpravodajská služba prováděla vlastní agenturní činnost sama, čímž by došlo ke zlepšení evidenční činnosti. V rozboru bylo také uvedeno, že by mělo dojít k prohloubení součinnosti s justičními orgány, aby byly uvolněny dostatečné finanční prostředky na služební cesty, také aby došlo k vybudování zpravodajské odbočky a aby všechny odbočky byly vybaveny zaměstnanci a pomůckami na úrovni Slovenska a Maďarska (v té době byly vybaveny nejlépe). Zpravodajská ústředna se svými odbočkami zahrnovala řadu problémů, ale i přes tyto problémy se stala vzorem ke zřízení kriminalistické centrály. [30, s. 65]

Porada v roce 1929, která se zabývala výše uvedenými návrhy, nedošla k žádnému závěru, přednosta MV dr. Polák zde pouze zdůraznil, že konkrétní

změny se budou projednávat na dalším zasedání. Na poradě zazněl návrh, že by činnost zpravodajské ústředny měla být převedena z pražského policejního ředitelství na MV, ovšem předsedající představitel MV tento návrh odmítl. Porada pokračovala až v roce 1931 po nepříjemné tiskové aféře - nezachování mlčenlivosti. Na tomto zasedání padl podnět, aby došlo k rozšíření zpravodajských služeb na všechny protistátní činy. Policejní ředitelství v Liberci navrhlo, aby byly vytvořeny dvě nové zpravodajské odbočky v Liberci a v Plzni. Rozšířením zpravodajských odboček by mohlo dojít k zamezení německé špionáže. Dne 1. prosince 1931 byly tyto dvě odbočky přijaty. Brněnské policejní ředitelství navrhlo, aby odbočky v Brně a Opavě byly sloučeny v jednu, která by měla dostatečný počet zaměstnanců a veškerý potřebný materiál. Ostatní záležitosti, zůstaly na této poradě neřešeny. [30, s. 64 - 65]

Od roku 1931 rostl význam obranné zpravodajské služby (podřízena zpravodajské ústředně) především na základě změněnému politickému postavení Československa a vývoji v sousedících státech: v Německu a Maďarsku. V roce 1937 byla snaha o vytvoření širokého kompetenčního rámce, která vzešla z MV. Určující byla významně změněná bezpečnostní situace republiky. Dne 15. srpna 1937 byl doložen návrh výnosu, jímž hodlalo MV komplexně přebudovat zpravodajskou ústřednu. Ústředna měla nadále působit při Policejním ředitelství v Praze.

Tabulka 3 Organizace Zpravodajské ústředny podle plánu z 23. září 1937 [31, vlastní zpracování]

Oddělení	Záměr činnosti
1	Sledování proti státní činnosti hnutí politická, hospodářská, sociální, nacionální, náboženská a sektářská, legální hnutí domácí a iredentistické hnutí zahraniční, antimilitaristická činnost, sabotážní činnost a hospodářské vyzvědačství.
2	Výkonné sledování osob podezřelých z trestných protistátních činů, sledování protistátních podniků a akcí, předběžná vyšetřování, vyšetřování trestních případů, provádění výslechů a trestních oznámení.
3	Studijní, vyzvědačských metod, vyzvědačské prostředí,

	studium získaného materiálu, vypracování znaleckých posudků, informací a zpráv o ilegálních a iredentistických organizacích a sledování tisku.
4	Evidenční a informační redakce Zpravodajského věstníku, vyřizování dožadovaných šetření a informací o osobách nebo podnicích, výsledky zběhů z čsl. armády i z cizích armád, členů vojenských organizovaných sborů v cizích státech, zpravodajských zaměstnanců cizích států, evidence osob a podniků podezřelých z vyzvědačství, evidence osob odsouzených pro vyzvědačství, zběhů z cizích armád, vojenských zběhů z čsl. armády, osob podezřelých z hospodářského vyzvědačství, osob činných v ilegálních a iredentistických organizacích, evidence ilegálních teroristických organizací, evidence iredentistických organizací, evidence důvěrníků obranné zpravodajské služby.
5	Technické fotografické a chemické laboratoře.
Pomocné kanceláře	Podatelna, pisárna a výpravna.

Navzdory všem alarmujícím skutečnostem bylo zřejmé, že se zpravodajskou ústřednu s jejími odbočkami nepodaří uzpůsobit aktuálním hrozbám. Pražský policejní ředitel dne 23. září 1937 konstatoval, že reorganizace je možná jen postupně a v delším časovém úseku z těchto důvodů: neukončená reorganizační výstavba sítě státních policejních úřadů, nemožnost přidělení dalších zaměstnanců zpravodajské ústředně, a nemožnost poskytnout nové pracovní odborné síly. [31, s. 9] Policejní ředitelství i přes uvedené obtíže nebylo schopno, či nebyla politická vůle, zvýšit výkony zpravodajské ústředny.

Policejní ředitelství na konci roku 1937 reorganizovalo zpravodajské oddělení. Dne 1. ledna 1938 po reorganizaci policejního ředitelství vzniká nové oddělení státní bezpečnosti. Oddělení pro státní bezpečnost tvořily celkem tři skupiny: I. – Zpravodajská ústředna, II. – Odbočka zpravodajské ústředny a III. – Politické oddělení. [31, s. 10] Tímto krokem si policejní ředitelství vytvořilo předpoklad k rozšíření věcné působnosti zpravodajské ústředny. Přes veškeré snahy nedošlo do roku 1939 k žádné reorganizaci zpravodajské ústředny a ani

převedení pod MV. Z nedostatku finančních prostředků se nepodařilo převést zpravodajskou ústřednu pod MV.

V samotné praxi se zjistilo, že systém není optimální a docházelo ke kritice: nedostatečné oddělení zpravodajské ústředny a policejních úřadů. To zapříčinilo, že zpravodajské ústředny i nadále řešily pouze podřadné problémy. Dne 1. ledna 1938 začalo pražské policejní prezídium užívat název oddělení pro státní bezpečnost. Oddělení se skládalo ze: zpravodajské ústředny, odbočky zpravodajské ústředny, politického oddělení a cizineckého oddělení. [33, s. 8 - 15]

Porovnání zpravodajské ústředny v Praze a Bratislavě

Zpravodajské ústředny a odbočky v rámci policejního prezidia v Praze byly nazývány jako zpravodajská oddělení, kdežto v Bratislavě byly označovány jako státobezpečnostní sekce.

Zpravodajské oddělení v Bratislavě

Odbočka zpravodajského oddělení v Bratislavě v rámci policejního prezidia byla součástí státně bezpečnostní sekce. Uvedenou sekci v té době řídil JUDr. Stanislav Benda, jehož náplní práce bylo přidělovat veškerou poštu a vyřizovat věci státně bezpečnostní v užším slova smyslu. K dispozici měl přidělené dva obvodní inspektory neuniformované strážce bezpečnosti a jednoho strážníka. Sekce se skládala ze tří oddělení A/I – státní bezpečnost v užším slova smyslu, oddělení zájmové B/I a oddělení kancelářské C/1. Oddělení A se dále členila na referáty.

Referát I. oddělení A/I řídil policejní koncipista JUDr. Karel Jaroš, který měl v působnosti:

- Sledování politických událostí;
- evidenci tuzemských a cizozemských politických stran;
- podvratné snahy a činnost ve vnitrozemí;

- předběžná vyšetřování a trestní oznámení deliktů dotýkajících se státní bezpečnosti vzhledem k zákonu o ochraně republiky, pokud tyto delikty nespadají do působnosti jiných referátů státní bezpečnosti;
- politické spolky, pokud jsou podezřelé z protistátní činnosti;
- důvěrná šetření politického rázu;
- anarchismus;
- německá iredenta;
- záležitosti volební a stále voličské seznamy;
- vyšetřování zachovalosti a spolehlivosti osob od státu odvislých;
- dobrozdání ohledně osob podmíněně odsouzených pro politické delikty;
- prozkoumávání politické spolehlivosti branců;
- periodické situační zprávy;
- demonstrace a výtržnosti, pokud se týkají veřejného pokoje a veřejné bezpečnosti.

II. referát vedl policejní komisař Jan Mysliveček. K zajištění referátu mu byl přidělen jeden obvodní inspektor neuniformované stráže bezpečnosti. Gesce referátu byla následující:

- Náhrada škod způsobených výtržnostmi;
- rovnání stávek a mzdových sporů;
- opatření výkonné (stanné právo, výjimečný stav, internování, konfinování),
- záležitosti mobilizační;
- polská iredenta a z ní plynoucí protistátní agitace;
- hospodářská iredenta;
- vyšetřování kriminálních deliktů s politickým pozadím;
- vystěhovalectví, pokud jsou dotčeny zájmy státní bezpečnosti;
- dohled nad prodejem zbraní a výbušnin, pokud jsou dotčeny zájmy státní bezpečnosti;
- hospodářské a finanční poškozování státu.

Referát III. vedl okresní inspektor uniformované stráže Josef Benák. Byl mu přidělen jeden kancelářský official, jeden obvodní inspektor neuniformované stráže a jeden obvodní inspektor uniformované stráže. Činnost referátu byla soustředěně na komunistickou stranu:

- Organizační činnost komunistické strany;
- sekce mládeže, žen a maloročníků;
- odborová činnost komunistické strany;
- organizace Proletkultu;
- komunistická agitace mezi vojskem;
- propagační materiál;
- kurýrní služba;
- ozbrojovací akce komunistické strany;
- zpravodajská služba, pokud nespadá do kompetence referátu VIII.;
- sledování politického hnutí v továrnách.

V čele IV. referátu stál policejní aktuárský asistent Karel Barták, kterému byl přidělen jeden obvodní inspektor neuniformované stráže bezpečnosti a jeden zřízenec, Referát plnil následující úkoly:

- Kontrola tiskařských podniků;
- technická kontrola tisku;
- vedení kmenové o zdejších tiskárnách;
- vyřizování s tiskem souvisejících spisů;
- povolování pouličního a podomního rozšiřování tiskových produktů;
- povolování vylepování plakátů a rozšiřování letáků;
- vydání žurnalistických legitimací;
- vydávání legitimaci pro kolportéry;
- shromáždění, politické strany, průvody a výkazy o nich;

- tisková služba zpravodajská.

V čele referátu V. stál policejní koncipient JUDr. Josef Jakubócy. Měl přiděleného jednoho nadstrážníka uniformované stráže. Referát měl následující působnost:

- Spolky a spolkové hromady;
- povolování sbírek;
- povolování fotografování;
- divadelní záležitosti;
- cenzura divadelních kusů;
- vypracování spisů o záležitostech spolkových;
- čtvrtletní výkazy o divadelních hrách.

Referát VI. vedl Dr. Alexandr Zandner. V gesci referátu byla:

- Cenzura maďarských tiskovin;
- maďarská iredenta a z ní plynoucí protistátní agitace;
- židovské hnutí kulturní a politické.

Referát VII. vedl vrchní policejní komisař Viktor Maletay. Jeho úkolem bylo vykonávat službu u státního zastupitelství jako cenzor časopisů.

Referát VIII. vedl policejní aktuárský tajemník Heiniš a v jeho gesci bylo:

- Přezkoumávání žádostí o udělení občanství;
- přezkoumávání žádostí o udělení živnostenských listů;
- žádosti o úlevy pro konání činné vojenské služby;
- nostrifikace zahraničních studií;
- vdovské a sirotčí záležitosti cizích státních příslušníků;

- výčepní licence;
- žádosti cizích státních příslušníků o živnostenské listy.

IX. referát vedl policejní aktuárský asistent Karel Haban. Přiděleni mu byli: jeden aktuárský elév, jeden policejní oficiál, jeden obvodní inspektor uniformované stráže 1. tř., jeden obvodní inspektor uniformované stráže 2. třídy, jeden nadstrážník uniformované stráže, jeden strážník uniformované stráže. Jednalo se odbočku zpravodajské ústředny. Kompetence byla vymezena výnosem ministra vnitra č. 20.877/23 prez. z 4. října 1923 a min. pro Slovensko ze dne 18. října 1923.

Ministerstvo národní obrany

Do resortu ministerstva národní obrany byl od roku 1918 až do 15. března 1939 zařazen vojenský sektor zpravodajské služby. Vojenský sektor byl organizační složkou Hlavního štábu branné moci.

Vojenský sektor zpravodajské služby

V roce 1918 se při budování Hlavního štábu střetávaly protichůdné směry. Poměrně hladký průběh převratu z října roku 1918 a ukončení první světové války vyvolávaly mírumilovné tendence. Reprezentanti zahraničního odboje dokonce předpokládali, že v nové zemi bude zřízena pouze milice (dobrovolné ozbrojené složky). [41] Takové názory zastávali i představitelé domácího odboje, proto jmenovali ministra národní obrany právě Václava Klofáče, jenž byl umíněný předválečný antimilitarista. Československu hrozilo reálné nebezpečí od německých iredentistů a maďarských revanšistů. První zárodek vyššího štábu byl zřízen po 28. říjnu 1918 v podobě Vrchního velitelství v Praze. V průběhu listopadu roku 1918 se nechal ministr Václav Klofáč přesvědčit a uvnitř ministerstva zřídil „Vojenský odbor“ (zamaskovaný zárodek standardního generálního štábu). Pacifisté včetně ministra Václava Klofáče se snažili zamezit vzniku samostatného generálního štábu. Docházelo ke střetům mezi dvěma koncepcemi o budoucí

organizaci československé branné moci: armádní a miliční. Nakonec zvítězila armádní koncepce, její vítězství bylo podmíněno obtížnou situací na Slovensku, kde se řešilo, zda se země pod Tatrami bude jmenovat Slovensko nebo Felvidék.

Hlavní štáb branné moci vznikl 12. července 1919 spojením Vojenského odboru ministerstva a štábu francouzské vojenské mise. Existence Hlavního štábu byla schválena až 15. října 1919. Organizace Hlavního štábu vycházela z francouzského vzoru – oddělení 1. – organizační, 2. zpravodajské, 3. operační, 4. – etapní a dopravní. Druhé zpravodajské oddělení zajišťovalo špionáž a kontrašpionážní službu. Ve funkcích zpravodajského oddělení se až do okupace vystřídali: Čeněk Haužvic, Miloš Žák, František Kamm, Vladimír Chalupa, Šimon Drgáč a Frantiek Hájek.

Činnost 2. oddělení Hlavního štábu branné moci

Pod 2. oddělením Hlavního štábu branné moci byla dvě oddělení, pátrací a studijní. Pátrací skupina se dělila do dvou sekcí, ofenzivní a obranné.

Obranná sekce využívala činnosti zpravodajských důstojníků v mírových posádkách. Do její sféry spadalo pověřování vojenských a civilních osob, přicházejících do styku s utajovanými skutečnostmi, získávání informací o činnosti nepřátelských rozvědek (německé a maďarské). Právním základem obranné sekce byl zákon č. 50/1923 Sb., na ochranu republiky, na jehož základě kontrolovala také činnost politických stran a hnutí, jejichž program a praktická činnost ohrožovaly existenci Československa. Příslušníci obranné sekce měli výkonná oprávnění včetně práva zatýkat a provádět výslechy, prováděli vlastní pátrání a sledování v případech zvláštní důležitosti. Pro tyto účely byli k sekci přiděleni právní experti a policejní agenti. Za dobu svého trvání odhalila obranná sekce přes 2 000 případů vojenské zrady a špionáže. [42, s. 29] Proti těmto faktům vystupoval přednosta 2. oddělení František Moravec, který za jediný úspěch na kontrarozvědném úseku

před svým příchodem do zpravodajského oddělení označuje odhalení německého vyzvědače (zrádce) na ministerstvu národní obrany Falouta. Vyzvědač Falout byl nedůležitý důstojník působící v operačním oddělení v budově Hlavního štábu, který se nabídl německé odbočce v Drážďanech za poměrně směšný obnos doručovat spisy hlavního štábu protistraně. Doručování spisů probíhalo tak, že každou druhou sobotu sebral několik spisů a přepravil je letecky do Drážďan. Němci si přes noc vyrobili kopie spisů a Falout se s originály letecky vracel do vlasti. K odhalení Falouta došlo tak, že při odletu zapomněl aktovku se spisy v před odletové hale. Tašku našel letištní dozorce a odnesl jí do šatny, kde se do ní podíval šatnář a zjistil, že v ní jsou vojenské spisy označené jako tajné, proto odnesl aktovku na policii. Falout byl odsouzen k 25 letům vězení, ale nikdy se nepodařilo zjistit, kolik tajemství vyzradil a jak dlouho tuto činnost prováděl. [43, s. 37] Je nutné uvést, že odhalením Falouta a jeho odsouzením případ neskončil, neboť v červenci roku 1929 dostal tento případ i rozměr politický (předtím stránka zpravodajská a kriminální.) Na jedné z fotografií pořízené v průběhu sjezdu Národní obce fašistického v roce 1927 byla rozpoznána na sjezdové tribuně mezi vedoucími osobnostmi i tvář kapitána Falouta. Tato fotografie byla později uveřejněna v tisku na základě rozhodnutí prezidenta Tomáše Garrigua Masaryka. Reprodukce fotografie pak ve svém důsledku vedla ke ztrátě důvěryhodnosti fašistů mezi českými nacionalisty. Později se ovšem zjistilo, že muž na fotografii Falout nebyl. [44, s. 171]

Ve druhé polovině 30. let stanul v čele Obranné sekce Josef Bártík, jenž před tím zpravodajsky působil ve Vídni. Zde byl však odhalen a po určité době vězněn. [42, s. 29]

Zprávy opatřené pátrací skupinou byly přidělovány skupině studijní, jejíž přednostou byl plukovní generál štábu František Havel. Studijní skupina se dělila do několika zájmových sekcí podle jednotlivých armád. Nejpočetnější byla sekce německé armády. Kromě pátrací a studijní skupiny patřily do 2. oddělení:

zahraniční skupina (obhospodařovala cizí i vlastní vojenské přidělenec), šifrová skupina (šifrování a dešifrování zpráv), a hospodářská skupina, která zajišťovala materiální chod II. oddělení a spravovala dva fondy, veřejný a tajný.

V rámci 2. oddělení působila technická skupina a také odposlechová služba s původním umístěním v Praze na Petříně, která kontrolovala radiotelegrafický styk cizích zastupitelských úřadů. Tato skupina také prováděla odposlechy vybraných telefonních linek.

Činnost podřízených složek

Organizační strukturu vojenského sektoru zpravodajské služby tvořily kromě 2. oddělení Hlavního štábu také analogická složka zřízená při zemských vojenských velitelstvích v Praze, Brně, Bratislavě a Košicích, zpravodajské sekce u štábů divizí a horských brigád a dále zpravodajští důstojníci vševojskových těles první kategorie. [45, s. 51 - 65]

Před vojenským sektorem zpravodajské služby stály v 30. letech následující úkoly:

- Přeorientovat hlavní směr svého zájmu na Německo jako na potencionálního protivníka.
- Změnit svoji organizaci, a to zejména rozvědné složky tak, aby byla co nejméně závislá na územních velitelských člancích československé armády.
- Změna formy činnosti, zejména budování rezidentur v zahraničí.

Inspirací a zřejmě i posledním motivem pro zásadní reorganizaci zpravodajské služby se stala návštěva v Polsku. Dle polského vzoru bylo na jaře roku 1930 rozhodnuto o vybudování první předsunuté agenturní ústředny. Zásadní změnou bylo, že tato organizační složka působila mimo dosavadní strukturu vojenského zpravodajství, kopírující územní organizaci československé

armády. Předsunutá agenturní ústředna podléhala přímo 2. oddělení Hlavního štábu. K realizaci rozhodnutí došlo na podzim téhož roku. První pracoviště bylo vytvořeno v Liberci a jeho vedením byl pověřen kapitán František Fárek. [46] Začátkem roku 1934 zahájily činnost další dvě předsunuté agenturní ústředny hlavního štábu. Své předsunuté agenturní ústředny zřizovala také zemská vojenská velitelství v České Lípě, Trutnově, Moravské Ostravě, Bratislavě a Košicích.

Ke konci roku 1934 byla vydána 2. oddělením Hlavního štábu Směrnice pro reorganizaci zpravodajské činnosti 2. oddělení štábů ZVV, divizí (horských brigád) a vojenských těles v míru. Směrnice předpokládala, že se těžiště rozvědné činnosti přenesou z nižších organizačních článků vojenské struktury na 2. oddělení zemských vojenských velitelství a na jím podřízené předsunuté agenturní ústředny. [45, s. 51 - 65] Divize, horské brigády a vojenská tělesa první kategorie se omezily pouze na vyhledávání významných osob pro rozvědnou činnost. Vlastní rozvědná činnost vojenských zpravodajských složek na této úrovni byla územně vymezena pro tzv. pásmo malého pohraničního styku. Informace byly výhradně získávány od příslušníků policie, četnictva, personálů státních lesů, finanční správy a emigrantů.

Významnou roli v nově vybudovaném zpravodajském systému měly sehrát předsunuté agenturní ústředny, které byly budovány na úrovni Hlavního štábu i jako ústředny podřízené jednotlivým zemským vojenským ředitelstvím. Závěrečným aktem, kterým měla být dokončena reorganizace vojenského sektoru zpravodajské služby, se stalo nové krycí označení předsunutých agenturních ústředen v roce 1936. V tomto roce získal konečnou podobu také projekt na budování špionážních základů v zahraničí. Tento projekt počítal s ustanovením funkce tzv. exponovaných zpravodajských důstojníků (kádroví příslušníci vojenské zpravodajské služby, jenž vyjížděli do zahraničí pod legálním krytím.) [45, s. 51 - 65]

Z důvodu reálného nebezpečí války došlo k přechodu armády na válečný způsob organizace. Vojenské zpravodajství nadále kopírovalo armádní organizační strukturu. Od 1. října roku 1936 přestala fungovat druhá oddělení zemských vojenských velitelství jako zpravodajská centra a jejich úkoly v této oblasti byly přeneseny na pátrací a obranné skupiny vojenských sborů. Tento krok vedl k navrácení starého systému, a opětovnému sepětí výzvědných orgánů s oficiálními velitelstvími. Vedení vojenského sektoru se snažilo tento negativní stav zvrátit. [45, s. 51 - 65] Došlo k pokusu o vytvoření čtyř výzvědných ústředí, které měly převzít úkoly Zemských vojenských velitelství, tento návrh nebyl nakonec zrealizován. Vedení vojenské služby i nadále usilovalo o zřízení oddělení vojenského zpravodajství od oficiální zemské struktury. Vedení vojenské služby vydalo směrnici, které požadovala oddělení výzvědné a vojenské kontrarozvědné zpravodajské činnosti. I přes veškeré úsilí se nepodařilo vytvořit jednotnou výzvědnou ústřednu.

Konečná organizační a personální podoba vojenské rozvědné zpravodajské služby byla vytvořena až v roce 1937. Na činnosti vojenské rozvědné zpravodajské služby se podílelo 2. oddělení Hlavního štábu a čtyři výzvědná střediska v Praze, Brně, Bratislavě a Košicích.

Jak se postupně měnila a zhoršovala mezinárodní situace, bylo nezbytné vypracovat systém pro zpravodajskou činnost v případě mobilizace (příprava na válečný konflikt) a rovněž budovat zpravodajské základny ve třetích zemích (Nizozemí a Švýcarsko). Jako problém se jevil, že v těchto zemích se v systematizaci československých diplomatických zastoupení s takovou funkcí nepočítalo. Teprve v roce 1937 se podařilo dosáhnout dohody s ministerstvem zahraničních věcí a tak bylo možno obsadit místa vojenských atašé ve Švýcarsku

a Nizozemí již v době míru. Vojenská zpravodajská služba se pokoušela poskytovat svým příslušníkům legální krytí i nadále za využití tiskových agentur.

Vojenské zpravodajství bylo v letech 1938 – 1939 postaveno před zásadní úkol: potvrdit nebo naopak vyvrátit skutečnosti, které nasvědčují tomu, že Československo se má stát objektem agrese. Na konci dubna došlo k přejmenování výzvědných středisek na agenturní pátrací střediska, ale jejich činnost se nijak nezměnila. K zásadní změně systému došlo v zářijové a říjnové mobilizaci. Počet předsunutých agenturních ústředen byl redukován na tři. Košická předsunutá agenturní ústředna byla likvidována z důvodu dekonspirace ze strany maďarských zpravodajských orgánů. Bratislavské PAÚ mělo upustit od rozvědných aktivit vůči Německu a stát se centrem ofenzivního zpravodajství proti Maďarsku.

Zpravodajská služba četnictva

Četnictvo bylo dle zákona č. 299/1920 Sb., definováno jako vojensky organizovaný sbor strážní, jehož úkolem je na celém území Československé republiky udržovat veřejný pořádek a veřejnou bezpečnost. Ve věcech výkonu bylo podřízeno politickým úřadům státním, ve věcech výcviku a služebních záležitostech služebním funkcionářům. V posledním stupni řízení podléhalo četnictvo MV. Četnictvo bylo děleno dle územního principu a členěno na zemská četnická velitelství, jenž byly podřízeny MV, četnická oddělení, okresní četnická velitelství v sídle okresního úřadu, který byl nadřízen četnickým stanicím. Speciální složkou četnictva byly ústřední četnické pátrací oddělení, které byly zřízeny pro usnadnění stíhání těžších a komplikovaných kriminálních případů. Ke vzniku došlo dne 19. ledna 1928. V lednu téhož roku pak došlo k vytvoření 40 specializovaných četnických pátracích stanic, v rámci kterých sloužili četníci odborníci různých oborů kriminalistiky. V září roku 1933 byly zřízeny četnické pohotovostní oddíly. Mezi úkoly četnických pátracích stanic patřily, preventivní

pochůzková služba zpravidla v blízkosti státní hranice, silné četnické hlídky v poněmčených oblastech, omezovaly ilegální překračování hranic a byly morální podporou pro české obyvatelstvo. V roce 1935 byly vyvinuty silniční kontrolní stanice a četnické letecké hlídky. V roce 1937 byly četnické pohotovostní oddíly začleněny do struktury jednotek Stráže obrany státu. [47]

V těchto letech se podíleli na zpravodajské činnosti i příslušníci četnictva přímo v terénu. Úkolem četníků bylo vyhledávat různé typy důvěrníků pro zpravodajské důstojníky a sbírat informace a poté je hlásit svým nadřízeným. Z této činnosti často docházelo k neformální spolupráci mezi příslušníky četnických stanic a zpravodajskými důstojníky v terénu. Neformální spolupráce byla hodnocena především kladně, ale i záporně. V této době to působilo tak, že vládnoucí byrokraté nechtěli kolegiální spolupráci, později se však ukázalo, že přílišná aktivita četníků na zpravodajském poli, přinesla po obsazení pohraničí a později celé republiky své negativní důsledky. Na základě vytěžení úředních spisů četnictva se podařilo získat pracovníkům německých zpravodajských služeb poznatky o československé agentuře. [33, s. 15]

Jako příklad lze uvést četnickou stanici z Georgswalde, která podala pro úřední potřeby státní správy hlášení o důvěrníkovi vojenské zpravodajské služby. V tomto hlášení uvedla jeho plné jméno a další osobní údaje. V hlášení bylo dále uvedeno, že dotyčný přislíbil spolupráci vojenskému zpravodajství. Příslušníci četnického pohotovostního oddílu v nočních hodinách zadrželi neznámého muže, který přešel hranice z Německa, a snažili se od něho získat informace o situaci v Německu. Muž odmítl podat jakékoliv informace s odůvodněním, že již pracuje pro vojenskou zpravodajskou službu. Místo, aby četníci zabránili možné dekonspiraci, sepsali o celé záležitosti rozsáhlý protokol a dali jej dokonce na vědomí několika dalším četnickým stanicím. Tento písemný materiál poté padl do rukou německým zpravodajcům.

Shrnutí

Podle některých názorů „V době ohrožení Československa v roce 1938 byla obranná zpravodajská služba velice slabým článkem a nedokázala zabránit nepřátelským výzvědným síť v době realizace obranných opatření“ [30, s. 70] Zpravodajské službě se dále vytýká nesprávné informování politiků v době květnové krize v roce 1938, kdy na základě – jak se dnes historiky tvrdí – mylných informací přinutila vládu a prezidenta mobilizovat a tím učinit z Republiky Československé evropské *causus belli* (incident, událost nebo skutečnost postačující jako důvod k vyhlášení války). Ovšem zánik demokratického režimu v roce 1938, stejně jako zánik československého státu v roce 1939 neměl příčinu v selhání zpravodajských služeb. Zpravodajci prováděli svou činnost v organizačním rámci, který jim svými rozhodnutími vytvářeli politici. Zpravodajská služba byla organizačně rozdělena mezi více resortů. Jednotnou zpravodajskou instituci se nepodařilo vybudovat ani v resortu MV. Koordinace zpravodajských služeb nebyla z pozice vlády prováděna systémově. Tomuto organizačnímu rámci odpovídala nejen kvalita získávaných informací, ale zejména možnost jejich analýzy.

7 PŘÍPADOVÁ STUDIE Č. 2

Bezpečnostní služby v letech 1969 – 1989

Na počátku 70. let minulého století probíhal proces normalizace a proces federalizace státu složeného ze dvou celků. Tyto dva procesy ovlivnily politický systém Československa. Normalizace je represivní opatření po násilném potlačení Pražského jara v roce 1968 armádami Varšavské smlouvy, jako byly čistky v komunistické straně, propouštění ze zaměstnání, obnovení cenzury, zrušení mnoha zájmových a politických sdružení a organizací a další. Dne 1. ledna 1969 došlo k federalizaci státu, kdy se unitární Československá socialistická republika stala federací dvou národních států, České socialistické republiky a Slovenské socialistické republiky. [48, čl. 1]

Státní moc podle československé ústavy z roku 1968 mohly vykovávat pouze zákonodárné sbory zvolené lidmi, proto se dá v této souvislosti hovořit o protiústavním chování. [48, čl. 1]

Od 30. března 1968 do 28. května 1975 byl ve funkci prezidenta Československa Ludvík Svoboda. Za dob prezidenta Ludvíka Svobody bylo nutné klidnit domácí politickou scénu a stabilizovat zahraničně politické vztahy, proto přizval prezident k posílení kolektivu Kanceláře prezidenta republiky skupinu poradců, do které mimo jiné jmenoval vysokoškolské profesory Miroslava Kadlece, Miroslava Tučka, Karla Svobodu a pro kulturu Vladislava Stanovského. Tento sbor poradců byl rozpuštěn na přelomu roku 1969 a 1970, a to na přímý zásah Gustáva Husáka. Ludvík Svoboda opakovaně projevil přání podat demisi ze zdravotních důvodů. Podaným demisím nebylo nikdy vyhověno, z tohoto důvodu jeho prezidentské období končí až v roce 1975. Nástupcem Ludvíka Svobody se stal prezident Gustav Husák, jenž byl zvolen ústředním výborem KSČ. Gustav Husák byl mimo jiné také generální tajemník KSČ. [49, s. 198]

V druhé polovině 60. let se pojednávalo o upevnění moci vítězné skupiny. Vítězství si KSČ zajistila ochotou uznat přítomnost sovětských vojsk na československém území.

Veliký význam v rámci zaměření další činnosti BS měla „Zpráva o činnosti strany a vývoji společnosti po XII. sjezdu KSČ a její další úkoly“, kterou přednesl prezident Gustav Husák. Zpráva stanovila pořadí úkolů podle závažnosti, které mají plnit BS v dalším období. Na prvním místě se objevil „boj proti rozvážným žvlům“ a až poté ochrana „socialistického zřízení proti podvratné činnosti imperialismu“.

Politická orientace požadovala po policejních a zpravodajských organizacích upřednostňovat činnost policie na úkor klasických policejních činností, rozvědné nebo kontrarozvědné činnosti. Na základě toho došlo k vytvoření nového stylu práce BS.

„Politický pragmatismus tvořil postupně ze Státní bezpečnosti nástroj pomyslné ochrany státu, zbavoval ji její tajemné osudové pověsti. Státní bezpečnost pracuje v 70. letech jako sériový stroj, bez osobitých projevů. Není už opředena žádnými mýty, nechrání revoluci ani socialismus, ani mír a pokoj občanů, chrání pouze nehybnost pořádku, bezpečnost jeho správců. Její práce je lehká, naprosto bezpečná a někdy i zábavná. V Československu v té době byly soudy, které odsoudily každého, koho jim vyšetřovatelé Státní bezpečnosti připravili.“ [27, s. 95-97]

Popis bezpečnostního systému

Vnitřní bezpečnost zajišťoval Sbor národní bezpečnosti, v jehož působnosti se objevovaly typické policejní činnosti: pořádková služba, dopravní služba a kriminální policie. Dále se objevovala činnost zpravodajská a nadále působily i oborově specializované ozbrojené sbory. Jednalo se například o Sbor nápravné výchovy, Sbor ozbrojené ochrany železnic a další. Jediným konkurentem složky Státní bezpečnosti byl rozvědny sektor vojenské zpravodajské služby, který byl

v podřízenosti FMV. Postupně byla obnovována struktura vojenských složek MV. V roce 1971 byla opětovně převedena Pohraniční stráž do podřízenosti Federálního MV.

Organizace zpravodajských složek Sboru národní bezpečnosti

Dne 1. března roku 1969 došlo ke změně struktury zpravodajských složek. Na úrovni federace vznikla Federální správa zpravodajských služeb. Součástí Federální správy zpravodajských služeb byly: Hlavní správa rozvědky (I. správa SNB), Hlavní správa kontrarozvědky (II. správa SNB), Hlavní správa vojenské kontrarozvědky (III. správa SNB), Správa sledování (IV. správa SNB), Správa ochrany stranických a ústavních činitelů (V. správa SNB) a Správa zpravodajské techniky (VI. správa SNB). [50]

V rámci MV ČR byly součástí organizační struktury na úseku bezpečnostním: Hlavní správa StB a Správa vyšetřování StB. [50]

Uvnitř MV Slovenské republiky byly v rámci bezpečnostního odboru: Hlavní správa ŠtB, správa vyšetřování ŠtB a správa ochrany stranických a ústavních činitelů. Dále také pracovníci StB působili v teritoriálních útvarech.

Z výše uvedeného je evidentní, že nedošlo k organizačnímu oddělení státobezpečnostní a kontrarozvědné činnosti. Byly rozděleny pouze kompetence mezi federací a republikami. V působnosti federace byla politická rozvědka a vojenská kontrarozvědka. Vojenská kontrarozvědka byla součástí StB a působila na území Československé republiky od roku 1952 do roku 1990. Hlavním úkolem vojenské kontrarozvědky bylo zajistit ochranu státního a služebního tajemství, vyhledávání nepřátelské činnosti, napomáhání zvyšování bojové povinnosti vojsk a zpravodajská ochrana Zpravodajské správy a Generálního štábu. Vojenská kontrarozvědka se rovněž podílela na zpravodajské činnosti v zahraničí, její agenti zajišťovali sledování významných osob působících v rámci československého exilu.

Po roce 1968 vojenská kontrarozvědka zajišťovala sledování vojáků, kteří vyjádřili nesouhlas s okupací či podpořili tzv. Pražské jaro. Vojenská kontrarozvědka ke konci 80. let spolupracovala na sledování vojáků účastnících se protirežimních akcí a infiltraci opozičních organizací.

Prvním ministrem vnitra ČR se stal Josef Grösser, český a československý politik KSČ a na počátku normalizace poslanec České národní rady, který byl odpůrcem federace. Zastával názor, že federální uspořádání je neefektivní a ekonomicky nákladné v tak malé zemi jako je Československo. Již po roce fungování systému bylo zřejmé, že v budoucnu nebude schopno vykazovat potřebnou efektivitu.

Josef Pelnář se stal prvním federálním ministrem a druhým poté Radko Kaska.

Slovenským ministrem byl Egydem Pepich, jenž byl slovenský a československý generál, politik KSČ, poúnorový poslanec Slovenské národní rady a Národního shromáždění ČSSR a Sněmovny národů Federálního shromáždění.

Ministr vnitra ČR, federální ministr i slovenský ministr řešili veškeré resortní problémy společně.

Objevovala se snaha posílit kompetence federace na úkor republik. Později bylo rozhodnuto, že státobezpečnostní složky Sboru národní bezpečnosti budou převedeny do pravomoci federálního MV. [51, s. 499] Rozkazem ministrů vnitra došlo ke zrušení státobezpečnostních orgánů v působnosti republikových ministerstev. Úkoly republikových ministerstev byly přiděleny k 1. lednu 1971 Federální správě zpravodajských služeb. Na základě přidělení jednotlivých úkolů došlo k vytvoření nové organizační struktury, kterou potvrdil ministr Československa. Nová organizační struktura vypadala takto: Hlavní správa

rozvědky (I. správa SNB), Hlavní správa kontrarozvědky (II. správa SNB), Hlavní správa vojenské kontrarozvědky (III. správa SNB), Správa ochrany stranických a státních činitelů (V. správa SNB), Správa ochrany stranických a státních činitelů SSR, Hlavní správa vyšetřování StB, Správa vyšetřování StB pro ČSSR, Správa vyšetřování StB pro SSR. V rámci struktury federálního MV působily i samostatné odbory: odbor vyšetřování StB ve Vojenské kontrarozvědce, odbor statisticko-evidenční, šifrový odbor a odbor zahraničního tisku. [52]

Ministr Radko Kaska, měl za úkol vrátit kontrolu nad resortem do rukou té skupiny ve vedení KSCČ, která za pomoci sovětské intervence zvítězila v mocenském zápase v letech 1968 – 1969. Nutno přiznat, že Radko Kaska, tento úkol splnil beze zbytku. Čistky, ke kterým došlo za období jeho působení, zasáhly mnohem méně početnou správu rozvědky než kontrarozvědné správy. [51, s. 498]

Regionální zpravodajské články

Organizační změny neminuly ani teritoriální články. V rámci krajských správ Sboru národní bezpečnosti byly zřízeny Správy státní bezpečnosti, v jejichž čele byl náčelník, který byl prvním zástupcem náčelníka krajské správy. [51, s. 498]

Cílem změny zpravodajské činnosti v teritoriálních orgánech bylo oddělit rozvědné činnosti od územních článků státní bezpečnosti a podříditi tuto činnost centru. V rámci jednotlivých správ StB byly zřízeny odbory: kontrarozvědný, vnitřního zpravodajství a ekonomické kontrarozvědky. V rámci teritoriální úrovně se rozlišovalo mezi „čistou“ kontrarozvědnou činností a „vnitřním“ zpravodajstvím (v tomto případě se jednalo o boj proti vnitřnímu nepříteli). [51, s. 499]

Nový zákon o Sboru národní bezpečnosti

Dne 1. července roku 1974 nabyl účinnosti zákon o Sboru národní bezpečnosti, v němž bylo uvedeno, že „Sbor národní bezpečnosti je jednotný ozbrojený

bezpečnostní sbor, jehož úkolem je chránit socialistické společenské a státní zřízení, veřejný pořádek, bezpečnost osob a majetku“. [53] Dále bylo uvedeno, že Sbor národní bezpečnosti byl složen ze Státní bezpečnosti a veřejné bezpečnosti a v neposlední řadě se zabýval vztahy mezi federací a republikami. [53, § 9 odst. 1, 2, 4 a § 10 odst. 1 a 2]

Horizontální decentralizace na úrovni centra

Federální ministr vnitra zrušil svým rozkazem Hlavní správu kontrarozvědky. Z tohoto důvodu došlo k 30. červnu roku 1974 opět k organizační změně. Struktura MV byla následující: Hlavní správa rozvědky (I. správa SNB), Správa kontrarozvědky pro boj s vnějším nepřítelem (II. správa SNB), Správa kontrarozvědky pro boj s vnitřním nepřítelem (X. správa SNB), Správa kontrarozvědky pro ochranu ekonomiky (XI. správa SNB), Správa kontrarozvědky v Bratislavě (XII. správa SNB), Hlavní správa vojenské kontrarozvědky (III. správa SNB), Správa sledování (IV. správa SNB), Správa ochrany stranických a státních činitelů (V. správa SNB), Správa výkonné zpravodajské techniky (VI. správa SNB), Správa vyšetřování StB, Zvláštní správa, a dále Odbor zahraničního tisku jako samostatný IV. odbor SNB. [54] Tuto reorganizaci je možno hodnotit z mnoha hledisek. V první řadě došlo k přísnému oddělení složek zabývajících se ochranou před zpravodajskými službami cizích států od složek s úkolem bojovat proti vnitřnímu nepříteli, a složek s působností při ochraně ekonomiky. V druhé řadě byla posílena federace vůči oběma republikám.

Ke zřízení správy kontrarozvědky pro boj proti MU a zvláštním formám trestné činnosti došlo 1. ledna 1980. [55] Vnitřní struktura byla složena z části operativních pracovníků, protiteroristického komanda a odboru zvláštního určení, které zasahovaly do působnosti ostatních zpravodajských útvarů, ale také federální správy veřejné bezpečnosti a vojenských složek MV. [56, s. 233 - 234]

Popis činnosti bezpečnostních složek

Postupně budou jednotlivé činnosti bezpečnostních složek detailně rozebrány.

Politická rozvědka

Ke konci 60. let a počátkem 70. let byla činnost politické rozvědky ovlivněna dvěma procesy: útekem některých jejích příslušníků do zahraničí a normalizačními čistkami. V roce 1968 konkrétně dne 21. srpna uprchlo do vyhnanství celkem 8 kádrových pracovníků rozvědky. Utekl například Josef Frolík, Ladislav Bittman, Zdeněk Šindelář a řada dalších. [57, s. 199] V hodnocení z března roku 1971 bylo uvedeno, že celkem uprchlo 9 rozvědčků. [58, s. 372] Sídla rozvědky i přes tyto obtíže v získávání informací fungovaly nadále. Počátkem roku 1970 přišla zpráva o nově se tvořící koncepci americké administrativy vůči socialistickým zemím. Politolog pozdější poradce amerického prezidenta došel k závěru, že rozkládat slabé články socialistických republik, k nimž se řadilo Maďarsko, Československo a Polsko je nemožné. V závěru se došlo k tomu, že nejprve by se museli zaměřit na SSSR. [59, s. 169]

Politická rozvědka se nevěnovala pouze získáváním informací, ale i vyhledávání signálů, které by Varšavskou smlouvu varovaly před jaderným napadením. V roce 1975 byla realizována akce VAMPÍR (Atentát na Jiřího Pelikána, který byl český novinář, publicista, český komunistický funkcionář a pozdější italský politik, někdejší generální tajemník Mezinárodního svazu studentstva a pozdější Generální ředitel Československé televize, vydavatel exilového časopisu Listy, italský politik a poslanec Evropského parlamentu za Italskou socialistickou stranu). V roce 1976 se uskutečnila akce INFEKCE (Její smyslem bylo zasít nedůvěru ke Svobodné Evropě a nějak ji poškodit nejenom ve světě, ale i u domácích posluchačů a občanů Československa) a v roce 1982 byla provedena akce TCHOŘ (Akce proti svědectví, při které důvěrník čs. Rozvědky Jaromír

Macák rozbil v kanceláři časopisu ampulky s velice účinnou zapáchající chemikálií.). Spojené státy americké plánovaly v nejbližší době spáchat jaderný útok, neboť v pozdějších letech by se mohla objevit jaderná převaha ze strany SSSR. [58, s. 459]

Josef Frolík uvedl: „Sledovali jsme přední politiky a jejich rodiny jestli se nechystají k evakuaci do bezpečí. Obhlíželi jsme vládní bunkry. Hlíдали jsme, jestli se nesoustředí mimořádné zásoby pitné vody a potravin, jestli nemají hasiči, policisté a další bezpečnostní sbory nenadálý poplach. Snažili jsme se sledovat, jestli si nemocnice neobjednávají nezvyklá množství krevních konzerv, antibiotik, obvazů, dlah, záložních lůžek a podobně. Pokoušeli jsme se zjišťovat, jestli se banky nechystají přejít na válečný provoz. A tak dále. Odpovědi na některé otázky jsme nacházeli ve sdělovacích prostředcích, jiné jsme museli pracně zajišťovat. Například jsme měli získat plány civilní obrany pro případ přírodních katastrof, které se samozřejmě dají použít i v okamžiku zahájení války, stejně jako plány na mobilizaci civilních vozidel a tak dále. Dokonce jsme museli pro tuto akci naverbovat zvláštní agenty, kteří pak zjišťovali různé drobnosti.“ [58, s. 551] Zaměstnanci špionážních sídel sledovali objekty amerických velvyslanectví v hlavních městech států, jenž byly členové NATO. Především sledovali, jak dlouho do noci svítí okna v klíčových objektech, příjezdy neobvyklých kolon vozidel do těchto budov a stěhování amerických institucí. Kdyby mělo dojít k útoku, projevilo by se to i v pohraničí: pohyb většího množství příslušníků ženijního vojska, průzkumníků a větší počet průzkumných letadel. Důležité informace mohla přinést i radiokontrarozvědká ZS GŠ, která odposlouchávala radiové hovory ozbrojených sil a sborů západních zemí a politiků a musela by zaznamenat změny. Z těchto nesourodých celků zpráv sestavovali pracovníci studijního odboru číslo 17 v Kobylisích týdenní a měsíční přehledy. V souvislosti s těmito aktivitami mohli již v první polovině 80. let analytici rozvědky konstatovat, že dochází k výraznému zaostávání států sovětského bloku oproti státům západního bloku. Bylo jednoznačné, že z ekonomických důvodů nemůže Sovětský svaz ve zbrojních závodech obstát.

Politická policie

Byla spojována s působením X. správy Federálního MV. Tato správa obstarávala řadu činností.

Tabulka 4 Činnosti X. správy Federálního MV [60, vlastní zpracování]

Činnost	Popis činnosti
Informačně analytická	Přehledy o bezpečnostní situaci, zprávy o reálném stavu společnosti, smýšlení a náladách veřejnosti.
Prevence a profylaxe	Preventivní výchovná opatření (zásahy od udělování výstrah, po odebrání ŘP a tzv. profylaktické pohovory). Profylaktické pohovory znamenají = mírnější formu represe, která nevyúsťovala v trestně právní sankce.
Kontrarozvědná ochrana	Tajní policisté sestavovali rozборы organizace a činnosti, sociální a politické struktury zaměstnanců chráněných institucí. Také pátrali po bývalých zaměstnancích, kteří emigrovali nebo byli propuštěni. Výsledkem se stávaly plány zabezpečení objektu.

Zaměstnanci správy ke své činnosti využívali krycí doklady, na kterých byly uvedeny nepravé osobní údaje včetně jmen. Tyto doklady vyráběl vnitřní odbor. Bylo zjištěno, že počty krycích dokladů dosáhly alarmujících počtů, a to i přes to, že neexistovala jednotná evidence krycích dokladů. V 70. letech dochází k pozastavení výroby krycích dokladů a rovněž byl podán návrh na vytvoření systému evidence legalizačních dokladů. [60, s. 360]

Tabulka 5 Operativní odbory vnitřní organizace X. správy před rokem 1975 [60, vlastní tvorba]

Operativní odbor	Zaměření
I.	Pravicové a oportunistické síly.
II.	Kultura, věda, sdělovací prostředky a centra ideologické diverze.
III.	Mládež, školství, zahraniční studenti a sport.
IV.	Antisocialistické síly.

V.	Nepřátelské živly v církvích a sektách a zahraniční církevní centra.
----	--

Tabulka 6 Operativní odbory vnitřní organizace X. správy po roce 1975 [60, vlastní tvorba]

Operativní odbor	Zaměření
I.	Pravicové a oportunistické síly
II.	Problematika ideodiverzivních center – došlo k rozšíření. Nadále přetrvávala kultura, věda a sdělovací prostředky.
III.	Mládež, školství, zahraniční studenti a sport.
IV.	Nově problematika terorismu a nadále přetrvávaly antisocialistické síly.
V.	Nepřátelské živly v církvích a sektách a zahraniční církevní centra.

Příslušníci X. správy SNB řídili činnost krajských správ StB, v jejichž organizační struktuře se bojem proti vnitřnímu nepříteli zabývaly dva odbory. V rámci Prahy to byl odbor 2a a 2b. Mimo to také X. správa zajišťovala stáže a studijní pobyty pracovníků dvou odborů na centrále.

Civilizované násilí

V 70. letech minulého století byl vytvořen nový typ násilí, tzv. násilí civilizované (vyhýbalo se explicitním formám násilí). [27, s. 83] První politické procesy byly vedeny proti Hnutí revoluční mládeže (období normalizace), jejímiž zakladateli byly studenti Filozofické fakulty UK, konkrétně J. Frolík, E. Čierný, J. Suk a J. Bašta. Ti se dostali do kontaktu s Petrem Uhlem a založili samostatnou skupinu. V roce 1969 byly členové skupiny zatčeni a odsouzeni k odnětí svobody.

Další razantní zásah proti opozici byl proveden po uskutečnění XIV. Sjezdu KSČ a po volbách v roce 1971. V roce 1972 bylo před soudem odsouzeno 47 osob k odnětí svobody. [25, s. 28]

Uskutečnění procesů sice společnost normalizovalo, ale neslo s sebou i pro jejich iniciátory zřejmě nezamýšlené následky. Bývalý komunisté přestali hrát v opozici vedoucí úlohu. Opoziční vakuum začaly zaplňovat intelektuálové. Na základě toho došlo ke změně programu odpůrců proti režimu. Opozice začala klást důraz na dodržování lidských a občanských práv. [25, s. 29]

Opoziční činnost se v dalším období nijak výrazně nerozvíjela. Stabilizace ekonomiky umožnila přistoupit k budování konzumního socialismu. Po provedení čistek a emigraci cca 130 000 odborníků docházelo ke korupci. Na uvolněné pozice (především do funkcí) nastupovali mladí lidé. Zásadně se změnila hodnotová orientace obyvatelstva, lidé se zaměřili především na uspokojování svých vlastních materiálních potřeb. [25, s. 32]

Konec civilizovaného násilí

Od 70. let se Československo setkalo s nesouhlasem komunistické diktatury. Proti komunistické diktatuře vystupoval nezávislý kulturní život. Prvním velkým zásahem proti tomuto projevu nebezpečí byl postih undergroundové komunity (Plastic People of the Universe) v roce 1976. Jednotliví členové Plastic People of the Universe byli zadrženi a obviněni z TČ výtržnictví. Z počátku byli odsouzeni k odnětí svobody, ale po odvolání byly tresty sníženy nebo změněny na podmíněné tresty. [61, s. 150]

Proces s nekonformními hudebníky byl z hlediska vnitropolitického vývoje událostí s výrazným dopadem na politický systém tehdejšího Československa. Na bázi protestu proti soudnímu postihu, došlo ke sjednocení různých ideových složek protirežimní opozice. Vyjádřením zásad sjednocující se opozice se stalo Prohlášení Charty 77 z 1. ledna 1977. Později bylo uvězněno 6 občanů za podporu tohoto Prohlášení.

Činnost bezpečnostních složek československého státu proti opozici sjednocené kolem Prohlášení Charty 77 se může dělit do dvou oblastí. Soudním procesům předcházelo vyšetřování. Byla to činnost, která alespoň formálně probíhala podle trestního řádu. Bezpečnostní orgány se však neomezovaly pouze na přípravu materiálů k soudnímu postihu opozice. Kromě toho se snažila Státní bezpečnost po celou dobu od Prohlášení Charty 77 jednak eliminovat vliv jejich stoupenců a signatářů na společnost a také podporovat a podněcovat rozpory mezi jednotlivými osobami tohoto opozičního seskupení.

Proti Chartě 77 bylo Státní bezpečnostní organizováno postupně několik akcí. V roce 1978 byla realizována akce ROZPTYL (přerušeni nebo oslabeni organizované činnosti opozice). Podle hodnocení provedeného příslušníky X. správy SNB byly cíle projektu splněny: v prostředí Charty 77 bylo dosaženo prohloubení rozporů a odstoupení dvou mluvčích z funkcí. Čtvrtá fáze projektu měla vyústit v úplnou likvidaci Charty 77. Tento záměr se nezdařil a proto v průběhu 70. a 80. let minulého století byly proti Chartě 77 organizovány další projekty. V roce 1980 to byla například akce ROZKLAD, v roce 1981 akce PUBLIKACE dále pak ZLOM, ÚKLID, ZEMĚTŘESENÍ a NÁBOR. Na počátku 80. - let bylo Státní bezpečnosti zřejmé, že úplné rozložení okruhu osob sdružených kolem Charty 77, čímž by došlo k její definitivní likvidaci, není reálným cílem. Proto jsou cíle další akce s názvem IZOLACE již méně ambiciózní. Projekt směřoval k zajištění klidu a veřejného pořádku v době konání XVI. Sjezdu KSČ, voleb do zastupitelských sborů a oslav 60. výročí založení KSČ. Státní bezpečnost dělila Chartisty do dvou základních proudů: exponenti pravice a antisocialistické síly. [62, s. 176- 177] Analytikové Státní bezpečnosti ve svých hodnoceních uváděli, že akce IZOLACE dosáhla stanovených cílů.

Bezpečnostní složky tedy dosáhly v první polovině 80. let minulého století zdánlivý úspěch. Chartisté se zdánlivě uzavřeli do sebe a utvořili „alternativní polis“, v rámci níž vedli diskuse. Tyto diskuse i nadále využívala Státní bezpečnost

k tomu, aby prostřednictvím vlivové agentury dále zanášela rozpory mezi jednotlivé proudy chartistů. Tím i nadále zabraňovala úplnému organizačnímu sjednocení opozice.

V činnosti proti signatářům a příznivcům Charty 77 se Státní bezpečnost neprojevovala jen jako zpravodajská služba. Postupně začaly převládat v její činnosti metody činnosti politické policie. Používání fyzického násilí vůči opozici je především spojeno s projektem ASANACE. *„Základní myšlenka byla jednoduchá – nepohodlné chartisty a disidenty donutit k vystěhování ze země a zabránit jim tak v dalším působení v domácím prostředí.“* [63, s. 174]

Protože psychický nátlak spočívající v neustálých předvoláváních na Bezpečnost, ani administrativní šikana nepřinášely úspěch, musela Státní bezpečnost sáhnout k přímému fyzickému násilí (mlácení atd.) [63, s. 175] Akce ASANACE byla nejrozsáhlejší v letech 1978 – 1984. V tomto období začalo přerůstat ono duševně zraňující civilizované násilí používané vůči opozici v násilí skutečné, způsobující i fyzické šrámy. Činnost bezpečnostních složek však přinášela i nezamýšlené důsledky. *„Represe Státní bezpečnosti pak vyvolaly vlnu domácí i zahraniční solidarity a posílily prestiž Charty 77. Ta se i nadále vnitřně diferencovala a tento vývoj vedl pozdějšímu vzniku mnoha nezávislých iniciativ, které už Státní bezpečnost nedokázala kontrolovat. Byl-li tedy splněn jeden z hlavních cílů IZOLACE, tj. nepřipustit integraci nepřátelských seskupení na bázi jednotného programu, bylo to Pyrrhovo vítězství.“* [62, s. 180]

Podíl uniformovaných složek na zpravodajské činnosti

Uniformované složky BS přestaly vyvíjet samostatnou zpravodajskou činnost. Začaly se stávat pouze tzv. dodavatelem poznatků státní bezpečnosti a kriminální službě. Příslušníci Veřejné bezpečnosti se začali výrazně podílet na výkonu politické policie v roce 1978. Ministr vnitra v roce 1978 vydal nařízení, ve

kterém bylo stanoveno, které osoby spadají do evidence nepřátelských osob. [64]

Řadili se k nim:

- 1) Představitelé a aktivní činitelé pravicového oportunismu (jednání a rozhodování, které se neřídí vlastními zásadami, nýbrž se přizpůsobuje vnějším okolnostem, příležitostem a výhodám z toho kterého rozhodnutí), sionismu (ideový směr, jehož hlavním cílem jeho představitelů bylo a je přesídlení Židů do země izraelské a vybudování a udržení židovského státu, národního státu Židů), trockismus (názorové hnutí vzniklo jako protiváha stalinismu, liší se mimo jiné v pojetí socialistické revoluce, která má být v trockismu permanentní), nacionalismu, maoismu (je varianta marxismu prosazovaná čínským vůdcem Mao Ce-tungem), mluvčí a organizátoři tzv. nelegální kultury, signatáři Charty 77 a řada dalších nepřátelských uskupení, spolupracovníci a informátoři zahraničních ideologických center a ostatní osoby udržující aktivní styky s jinými nepřátelskými emigrantskými seskupeními. [64]
- 2) Představitelé antisocialistických sil, zejména z řad bývalých funkcionářů Klub – 231, Klub angažovaných nestraníků, Společnosti pro lidská práva, bývalý pravicový sociální demokraté, aktivní funkcionáři bývalých reakčních a fašistických politických stran a jejich organizací a odhalení agenti cizích zpravodajských služeb. [64]
- 3) Představitelé bývalých vykořisťovatelských tříd a kapitalistického státního a hospodářského aparátu. Rovněž sem patřily i osoby, které v minulosti spáchaly závažné TČ a navrátilci projevující nepřátelství vůči státu. [64]
- 4) Autoři a rozšiřovatelé závažných protisocialistických a protizákonných pamfletů a tiskovin. [64]
- 5) Organizátoři a aktivní účastníci protisocialistických a protisovětských akcí, demonstrací a jiných nebezpečných protispolečenských vystoupení a aktivní účastníci psychického a fyzického teroru. [64]

- 6) Představitelé bývalých protisocialistických studentských a mládežnických organizací, organizátoři závadových uskupení z řad mládeže a ostatních osob (uplatňovaly protisocialistický vliv v procesu výchovy mládeže). [64]
- 7) Představitelé jednotlivých řádů a sekt, vedoucí ideologického laického apoštolátu, tajní biskupové a kněží. [64]

Tyto osoby byly dále děleny do čtyř kategorií:

Tabulka 7 Nepřátelské osoby – dělení do kategorií [64, vlastní tvorba]

Kategorie	Osoby
I.	Nebezpeční aktivisté a organizátoři trestné činnosti a pachatelé trestné činnosti proti státu z řad hlavních činitelů a představitelů pravice a antisocialistických sil a odhalení agenti cizích zpravodajských služeb.
II.	Nebezpečné protisocialisticky zaměřené osoby udržující styky s dalšími reakčními silami doma či v zahraničí.
III.	Protisocialisticky zaměřené osoby zaujímající vyčkávací stanovisko a při MU se zapojujících do aktivní činnosti proti komunistické moci.
IV.	Do této kategorie byly zařazeny všechny osoby, které nezapadaly do výše uvedené kategorie.

Kauza Babinský

Stanislav Babinský byl úspěšný podnikatel a lobbista, a to i přes to, že v té době se těžko uplatňovalo podnikání. Pracoval jako ředitel okresního průmyslového podniku a poté byl předsedou spotřebního družstva. Měl mnoho známých, jak ve své rodné vesnici, tak v Bratislavě a v Praze. Tyto známosti uměl velice dobře využívat. V té době si o sobě Babinský myslel, že je nedotknutelný. Dne 14. prosince 1984 si pro Babinského přišli bezpečnostní orgány na základě udání, že z topolčanského pivovaru veze kamión nefakturovaného piva v hodnotě 65. tisíc. O vzetí Babinského do vazby rozhodl tehdejší prokurátor Ladislav Hanniker. O předběžném zadržení Babinského byl informován i generál Alojz Lorenc. Alois Lorenc je spojován s rokem 1989 při pádu režimu, kdy působil jako vedoucí MV. První náměstek MV generál Ján Kováč udržoval kontakt

s Babinským. Dokonce Lorenc popsal jeden telefonní rozhovor mezi Kováčem a Babinským, ve kterém Babinský říkal: „*Janko, ti bezpečáci se zase motají kolem mě, prosím tě, podívej se na to.*“ Na to Kováč sdělil: „*Nevím nic o tom, je to zřejmě slovenská záležitost*“. Lorenc sdělil, že Kováč byl v té době v rozpacích. Lorenc si byl vědom o kamarádských vztazích svého šéfa Kováče s Babinským, bylo to i patrné z toho, že Kováč jezdil na setkání, které byly pořádány Babinským. Jednalo se například o setkání s lehkými ženami, ale i tento fakt poté Kováč popřel. Babinský si myslel, že jeho kontakty mu pomůžou dostat se ven z vězení, ale nic se nedělo. Babinský si chtěl pomoci sám, začal poukazovat na výše postavené pány a na to, jakými je obdarovával dary, ale ani to mu nepomohlo. Nakonec soud v Bratislavě uznal vinného Babinského. Obžalovaný Babinský byl odsouzen k nepodmíněnému trestu odnětí svobody na 14 a půl roku. Kromě Babinského postihli i celé vedení jednoho okresu. [65]

Ladislav Hanniker si s odstupem času uvědomil, že postava Babinského byla nevýznamná, neboť posloužila pouze k odvrácení pozornosti stranického funkcionáře. Při stranickém přešetřování případu v roce 1987 – 1988 bylo vyslechnuto 26 funkcionářů zapletených do kauzy. Komise navrhovala přísné tresty až po vyloučení z KSČ. Vysoké tresty tehdy nemohli dostat obdarovaní, protože se nepodařilo prokázat, že byli obdarováni za určité výhody, které zajistili Babinskému. Po roce 1989 se objevila snaha obnovit vyšetřování, ale bohužel některé skutky byly již promlčeny. Babinskému se v roce 1990 podařilo ze zdravotních důvodů dostat z vězení. Poté podal trestní oznámení na orgány činné v trestním řízení. Babinský neuspěl, neboť byl případ odložen. Babinský prohlásil, že po roce 1990 se objevovala větší korupce, než na které se podílel tehdy on. [65]

Změny v druhé polovině 80. let v rámci organizace Státní bezpečnosti

Vzhledem k měnící se politické situaci došlo 1. prosince 1985 ke změnám: agendu mezinárodního terorismu a organizovaného převaděčství převzala II. správa SNB a problematiku únosů letadel převzala XI. správa SNB.

Ke konci 80. let byl zahájen proces organizační přestavby zpravodajských služeb. Dne 1. října 1988 byla ustavena Hlavní správa kontrarozvědky, která používala krycí název II. správa SNB. Ke kompletnímu ustavení Hlavní správy kontrarozvědky došlo až na základě jejího organizačního řádu. [66] Řád stanovil hlavní úkoly nově vzniklé instituce, stanovil její vnitřní členění a vymezoval rámec pro spolupráci s ústředními orgány státní správy, jinými ústředními orgány a organizacemi a rovněž vymezoval součinnostní vztahy s útvary v působnosti Federálního MV.

Hlavní správa kontrarozvědky byla složena z 6 týlových organizačních jednotek a 11 odborů výkonných. K týlovým organizačním jednotkám patřil: organizační a operační odbor, inspekce náčelníka, skupina obrany, kádrové oddělení, odbor výpočetní techniky a analytický odbor. Působnost I. odboru: operativní kontrola zastupitelských úřadů LA a kontrarozvědné rozpracování speciálních služeb USA. Působnost II. odboru: kontrarozvědné rozpracování speciálních služeb SRN a kontrola zastupitelských úřadů Německa. III. odbor prováděl kontrarozvědné zpracování speciálních služeb VB, Francie a NATO. Úkolem IV. odboru byla kontrarozvědná kontrola vyčleněných zastupitelských úřadů afro – asijských států, rozpracování mezinárodního terorismu, převaděčských organizací a ochrana sovětských vojsk. V. odbor prováděl státobezpečnostní ochranu předvýrobní sféry, průmyslu a zemědělství. V působnosti VI. odboru byla státobezpečnostní ochrana Federálního ministerstva zahraničního obchodu, vybraných podniků zahraničního obchodu a organizací pro zastoupení zahraničních firem. Úkolem VII. odboru byla státobezpečnostní ochrana dopravy a spojů, palivoenergetické základny včetně jaderných elektráren. Pod VIII. odbor spadaly úkoly vyplývající z ochrany státního, služebního a hospodářského tajemství. Odbor IX. prováděl kontrarozvědnou kontrolu církví a náboženských společností a kontrarozvědné rozpracování nepovolených sekt. X. odbor se zaměřoval na rozpracování nepřátelských uskupení a v působnosti XI.

odboru byla kontrarozvědná ochrana mládeže, vědy, školství a kultury a kontrarozvědné rozpracování ideodiverzních center a emigrantských uskupení.

V organizačním řádu byla upravena součinnost Hlavní správy kontrarozvědky s dalšími zpravodajskými. Při součinnosti s rozvědnou zpravodajskou službou byla stanovena pouze obecná spolupráce při plnění úkolů stanovených MV. Součinnost s vojenským sektorem kontrarozvědné zpravodajské služby byla v organizačním řádu rozebrána detailněji. Kontrarozvědné zpravodajské služby koordinovaly svou činnost proti speciálním službám protivníka ve vojenské oblasti, spolupracovali pro plnění společných úkolů opatření kontrarozvědné ochrany sovětských vojsk dočasně umístěných na území ČSSR a dále při ochraně určených objektů ozbrojených sil ČSSR. Obě kontrarozvědné zpravodajské služby měly společně postupovat při různých úkolech.

Ke změně kontrarozvědky docházelo na základě reorganizace tajných služeb. Později byly bezpečnostní služby rozděleny na zpravodajské a policejní. [66] Ze zpravodajské služby se měla stát úzká, profesionalizovaná a zakonspirovaná organizace. Z materiálů Federálního MV je zřejmé, že činnost zpravodajských služeb byla nedostatečná a obsahovala značné mezery. Tyto materiály se také zabývaly ochranou jednotlivých pracovníků kontrarozvědky. Jednalo se o hluboké utajení příslušnosti ke sboru národní bezpečnosti, měly být provedeny kroky k jejich legalizaci v místě bydliště atd. Zpravodajská služba neboli tajná služba se cítila sama ohrožena intenzívním zájmem protivníka, to je patrné z plánů její činnosti. Jeden z dokumentů požadoval do 31. 12. 1990 v součinnosti s I. fakultou VŠ SNB rozpracovat zásady dezinformování protivníka o plánech, silách, prostředcích a metodách a taktice činnosti orgánů československé kontrarozvědky. Rovněž mělo dojít ke zlepšení situace na personálním úseku – větší orientace na výběr absolventů vysokých škol, nově byl kladen důraz na specializaci a odbornou úroveň. Novým prvkem v personální politice se mělo stát

rovněž vytvoření institutu kádrových pracovníků rozvědky - legalistů. Tito kádroví pracovníci rozvědky měli být získáváni z řad politicky pevných, odborně specializovaných a zkušených tajných spolupracovníků ve vybraných podnicích a problematikách. Pokud by došlo k realizaci této představy, dosud ostrá dělicí čára mezi zpravodajskou organizací tvořenou „profesionály“ a jejími „amatérskými“ spolupracovníky, by se stala poněkud nejasnou. [66, s. 159]

Úkoly kontrarozvědky na úseku vnitřním pro rok 1989 vycházely z analýzy stávající bezpečnostní situace a z prognózy jejího možného dalšího vývoje. Státní bezpečnost předpokládala, že nadcházející období bude poznamenáno zejména:

- Širokým využitím objektivně vznikajících podmínek pro rozvědnou činnost vnějšího protivníka z legálních pozic.
- Užším propojením rozvědné a přímé podvratné činnosti proti socialistickému zřízení a proti československé ekonomice.
- Možností legalizace opozičních skupin občanů. [66, s. 159]

Úkolem kontrarozvědky na úseku vnějšího protivníka na rok 1989 bylo zejména zkvalitnění rozpracování rezidentur speciálních služeb USA, NSR, Velké Británie a Francie legalizovaných na zastupitelských úřadech v Praze. Zadokumentovaná nepřátelská činnost kádrových pracovníků těchto služeb proti ČSSR měla být využita, jak v rámci zpravodajských, tak i diplomatických, politických a popřípadě i trestně právních opatření. Za tímto účelem se požadovalo zkvalitnění kontrarozvědného pronikání do těchto objektů. V součinnosti s rozvědkou měla za úkol Hlavní správa kontrarozvědky organizovat agenturní pronikání do centrál služeben speciálních služeb protivníka s cílem získávat informace o konkrétních zájmech a cílech protivníka o nových metodách práce s agenturou na našem území a o rozmístění sil a prostředků. Mezi úkoly na tomto úseku se řadil i boj proti mezinárodnímu terorismu s cílem odhalovat organizační strukturu a zejména zájmy teroristických organizací ve vztahu k ČSSR a ostatním zemím světové socialistické soustavy. [66, s. 160]

Na úseku boje proti vnitřnímu nepříteli začala Státní bezpečnost preferovat aktivní zpravodajskou činnost na úkor represivní policejní činnosti, i když spolupráce s Veřejnou bezpečností na tomto úseku se nevzdávala. Hlavní správa kontrarozvědky počítala například s vytvořením aktivu pětiset až pětitisící osob, z jejichž iniciativy by byly zpracovávány a signovány petice proti nátlakovým akcím nelegálních struktur a následně využívány v rámci propagandy. Dále Hlavní správa kontrarozvědky počítala s vytvářením námi řízených nezávislých skupin, působících uvnitř nepřátelských uskupení jako jejich vlastní opozice se zaměřením na programové koncepce. Státní bezpečnost dále hodlala organizovat vydávání samizdatu, který bude z nezávislých pozic odhalovat skutečné záměry radikálních struktur a vést polemiku o jejich programových cílech a jejich představitelích. [66, s. 159]

Za priority při státobezpečnostní ochraně ekonomiky byla považována zejména ochrana informace charakteru státního a hospodářského tajemství, předcházení snahám o snižování exportní schopnosti naší ekonomiky. Dále se jednalo o zajištění účinné státobezpečnostní ochrany vybraných úseků spojů, dopravy, palivoenergetické základny, včetně jaderných elektráren. Včasné odhalování pokusů či konkrétní trestné činnosti ze strany vnějšího protivníka i vnitřních nepřátel o narušování či poškozování československé ekonomiky. Úkolem československé zpravodajské služby na tomto úseku bylo rovněž agenturními prostředky získávat poznatky charakterizující zájmy západních firem ve vztahu k ČSSR a tyto vhodně využívat při realizaci záměrů československé ekonomiky. [66, s. 159]

Přechod k demokracii

Nový typ opozice vytvářeli zejména mladí funkcionáři v KSČ, kteří disponovali dvěma výhodami. Jejich hlavní výhodou bylo mládí, někteří byli i ambiciózní a nemohli být zkompromitováni padesátými a nemohli

v sedmdesátých letech patřit mezi vedoucí normalizátory. Přejdem k demokracii docházelo i ke změnám v oblasti armády a bezpečnostních složek.

Armáda a bezpečnostní složky

K nezodpovězeným otázkám patří: Proč na ochranu režimu nebyly použity ozbrojené složky? K ozbrojeným složkám se řadila: armáda, Sbor národní bezpečnosti a Lidové milice. Armáda patřila k rozhodujícím složkám a byla tvořena vojáky z povolání a vojáky základní služby. Ve dnech 16. a 17. listopadu roku 1989 probíhalo jednání branně bezpečnostních výborů Federálního shromáždění, kde měl řeč ministr národní obrany generál Václavík. Na tomto jednání prohlásil: *„V expozé svého vystoupení ovšem zdůraznil: „Jsme podřízeni ústřednímu výboru, jeho předsednictvu, vládě, a ani ministr nemůže tyto věci samostatně rozhodovat“.* [25, s. 109] Po tomto jednání činilo velení armády praktické kroky, které byly přípravou na zásah. Federální ministr obrany dne 21. listopadu 1989 vyslovuje podporu politickému systému a roli armády vymezil jako síly k zachování uvedeného systému. Dne 23. listopadu 1989 na shromáždění vedoucích pracovníků ministerstva obrany došlo ke shodě názorů v podpoře stávajícího vedení komunistické strany. Přípravy na zásah nadále pokračovaly. Dne 24. listopadu 1989 byl rozeslán rozkaz ke kontrole sil vyčleněných pro akci Zásah (Šlo o akci zaměřenou na udržení klidu, veřejného pořádku a bezpečnosti ve státě). Bylo také připraveno obsazení rozhlasu a televize - akce Vlha a internace asi devět a půl tisíce odpůrců režimu – akce Norbert. Vedení komunistické strany se dostávalo do izolace. Státní bezpečnost se vše snažila mít pod kontrolou. Informační kanály Státní bezpečnosti fungovaly i v době převratu bezchybně. V době, kdy Státní bezpečnosti šlo téměř o vše, byla schopna zasílat zprávy. Operativci se snažili mít i nadále pod dohledem celé spektrum politického, ale i ekonomického dění. Obsah hlášení však vypovídá i o tom, jak Státní bezpečnost postupně ztrácí kontrolu nad situací. Státní bezpečnost věděla téměř o všech záležitostech, ale nemohla s nimi nic udělat. Při shromáždění ÚV KSČ u tajemníka

Fojtíka, které se uskutečnilo dne 22. listopadu 1989, bylo přítomno 30 osob a s největší pravděpodobností byl přítomen i člen Státní bezpečnosti. Zde Fojtík prohlásil: „*sám nevím co dělat, kdybych byl o to požádán, odejdu z funkce*“. Bylo více než jasné, že skupina okolo 1. náměstka federálního ministra vnitra A. Lorence nebude chtít podpořit konzervativce ve vedení komunistické strany. Dne 24. listopadu 1989 se sešel ve Vokovicích, v objektu VŠ politický ústřední výbor komunistické strany. Generál Václavík nevyzýval ke krvavým zásahům, chtěl, aby došlo na politické řešení. V té době probíhal v pražských ulicích státní převrat. Ministr obrany považoval za řešení situace, aby byly opět ovládnuty sdělovací prostředky, neboť i ty nebyly v té době pod kontrolou státních orgánů. Důvod proč armáda nezasáhla, je možné spatřovat v tom, že nedostala pokyn politického vedení. Generál Vacek nabízí i další možnou odpověď: „*Použití síly při řešení vnitřní situace ve státě má význam tehdy, jestliže se jím vytvoří prostor pro politické řešení situace.*“ [67, s. 27]

Také vedoucí činitele resortu vnitra donutila dynamika politického vývoje ve státě a mezinárodní situace zvolit pružnou taktiku a nejlépe či případně nevyvolávat přímý střet s opozicí. Koncem listopadu vypracovala Hlavní správa kontrarozvědky materiál o politickém řešení současné krize. Materiál určoval jako cíl činnosti zpravodajské služby ochranu socialistického systému. Rychlost změn donutila odpovědné funkcionáře zaměnit i tuto pružnou taktiku za čistě pragmatický postoj: zachránit to, co se ještě zachránit dá. Zdá se, že projevem tohoto postoje byl i návrh z 21. prosince 1989 vypracovaný zpravodajskou službou a určený vládnímu zmocněnci JUDr. Průšovi a předsedovi vlády ČSSR JUDr. Čalfovi. Návrh spočíval v reorganizaci dosavadní struktury Hlavní správy kontrarozvědky. Autoři návrhu prohlašovali, že jeho smyslem je především zrušení monopolu jedné strany na řízení a využívání výsledků činnosti zpravodajských organizací. Na základě provedených změn mělo dojít k odstranění represivního charakteru státní bezpečnosti a zabezpečení kontroly zpravodajské činnosti prostřednictvím parlamentu. [66, s. 27]

Návrh obsahoval i ryze pragmatické argumenty. Integrací spojenou s přehodnocením úkolů centrálního kontrarozvědného útvaru Státní bezpečnosti a přenesením části výkonné činnosti na teritoriální útvary dojde k úspoře 450 systematizovaných míst na úrovni centra. Návrh vycházel z myšlenky ponechat zpravodajskou službu v podřízenosti MV. Zpravodajská služba však měla být organizačně oddělena od SNB (policie) a podřízena přímo ministru vnitra ČSSR. Tím došlo také fakticky k zániku Státní bezpečnosti jako oborové složky SNB. Na základě tohoto návrhu mělo dojít k vytvoření zpravodajské služby MV. Tato služba měla zahrnovat ofenzivní zpravodajství, defenzivní zpravodajství a dále pak ochranu ústavy a hospodářské soustavy. Proto v rámci zpravodajské služby měla pracovat Správa rozvědky, Správa kontrarozvědky, Správa ochrany Ústavy a národního hospodářství.

Zpravodajská služba měla fungovat jako dvoustupňová organizace nezávislá na státoprávním uspořádání. Její federální útvary se měly stát orgánem operativního řízení a v určených problematikách celostátní povahy a v oblasti zpravodajské práce do zahraničí orgánem výkonu. Druhým nižším stupněm organizace se měly stát dvě oblastní úřadovny pro Českou a Slovenskou republiku. Federální složky zpravodajské služby i oblastní úřadovny by si mohly zřizovat na území republiky podřízené úřadovny.

Návrh dále předpokládal ztrátu monopolu MV v oblasti zpravodajské činnosti. Vládní koordinační výbor pro zpravodajskou činnost by pak měl koordinovat činnost zpravodajských služeb ČSSR, vypracovávat rozvědnou a kontrarozvědnou doktrínu a vypracovávat základní pokyny pro výkon zpravodajské činnosti. Návrh dále předpokládal, že výbor bude mít zákonodárnou iniciativu. Tento návrh realizován nebyl. Nové mocenské elity požadovaly úplné zrušení Státní bezpečnosti a zásadní změnu BS, nikoliv jeho pouhou transformaci do staronových struktur.

Shrnutí

Koncem 60. a počátkem 70. let minulého století došlo k zápasu o moc mezi dvěma politickými skupinami uvnitř KSČ. Vítězná skupina mohla svého vítězství dosáhnout jen prostřednictvím vojenské intervence ze zahraničí. Zpočátku vítězná skupina usilovala o eliminaci svých protivníků ve veřejném životě. Později již i osobní perzekuci protivníků. To vedlo k tomu, že v činnosti tajných služeb začaly převažovat policejně administrativní opatření nad zpravodajskými. Relativní ekonomické úspěchy centrálně řízené ekonomiky v 70. letech vytvořily podmínky pro degeneraci vládnoucích elit. Politická opatření za účelem udržení „společenské smlouvy“ s obyvatelstvem vykázaným z veřejného prostoru do svých chat byla stále více nahrazována opatřeními policejními. Tomu odpovídala i organizace tajných služeb, kde na významu nabývala X. správa FMV – politická policie. Vytvoření centrální kontrarozvědky v 80. letech bylo důsledkem zhoršujícího se ekonomické situace státu a úsilím dosáhnout zefektivnění činnosti československých tajných služeb v měnící se mezinárodní situaci.

8 VÝSLEDKY

Diplomová práce se zabývala ověřením stanovených hypotéz. Následné hypotézy jsou konstruovány tak, že tvrzení v nich obsažená jsou negací argumentů, jimiž se odůvodňuje nutnost dodržení oddělovacího imperativu mezi zpravodajskými a policejními institucemi. Vyvrácení hypotézy by tedy znamenalo, nikoliv verifikaci konkrétního argumentu, ale pouze to, že se tato tvrzení dosud nepodařilo falzifikovat.

Oproti tomu potvrzení hypotézy znamená, že argumenty svědčící pro nutnost dodržení oddělovacího imperativu byly falzifikovány.

První stanovená hypotéza byla konstruována následovně: Obor věcné působnosti institucionálně oddělených tajných služeb České republiky se překrývá a tajné služby používají identické prostředky k utajenému získávání informací.

Při ověřování hypotézy bylo postupováno následujícím způsobem. Vycházelo se z definice tajných služeb jako speciálních státních institucí pracujících utajeným konspirativním způsobem. Termín tajné služby zahrnuje tedy jak služby zpravodajské, tak i služby policejní. Byla porovnána a analyzována působnost a metody činnosti při získávání informací následujících institucí: Úřadu pro zahraniční styky a informace, Bezpečnostní informační služby, Vojenského obranného zpravodajství, Národní centrály proti organizovanému zločinu SKPV a Národní protidrogové centrály SKPV. Při analýze vztahů výše uvedených institucí museli být zohledněny existenci logistických útvarů, a to Útvaru zvláštních činností SKPV a Útvaru speciálních činností SKPV.

Při provádění komparace a analýzy se vycházelo z textu zákonných předpisů, podpůrně pak – a to v případě tajných policejních služeb, kde zákon stanoví úkoly pro Policii ČR pouze obecně – z oficiální charakteristiky těchto

útvary zveřejněné Policejním prezidiem. Sekundárně byla využita memoárová literatura.

Závěry provedení komparace a analýzy jsou následující. Řada oborů působnosti tajných policejní a zpravodajských služeb se překrývá. Tedy jinak řečeno tajné služby působí v identické výseči sociální reality. Metody, kterými získává informace o předmětu svého zájmu, jsou identické, i když v příslušných právních normách odlišně nazvané. Problémem je především neochota vzdát se v oficiální terminologii slov operativa, operativní, operativec. Přitom se jedná o rusismy, které do bezpečnostní praxe, ale i terminologie zavedl počátkem 50. let minulého století Štěpán Plaček.

Druhá stanovená hypotéza byla konstruována následovně: Obor věcné působnosti institucionálně oddělených tajných služeb České republiky se překrývá a tajné služby používají identické prostředky k utajenému získávání informací.

Při ověřování této hypotézy se vycházelo ze stejných pramenů jako při ověřování hypotézy předcházející.

Provedenou komparací a analýzou bylo zjištěno, že důvod k realizaci oprávnění policejních a zpravodajských tajných služeb je identický. V nejširším pojetí je jím ochrana vnitřní a vnější bezpečnosti státu a jeho zájmů a ochrana práv a oprávněných zájmů jeho obyvatel. Rozdílný je pouze veřejně deklarovaný účel činnosti tajných zpravodajských a tajných policejních služeb. Ovšem tento veřejně deklarovaný rozdíl nemá v praktické činnosti a dopadů činnosti těchto institucí takový význam, jak by se jevílo. I policejní tajné služby musí působit ofenzívně, nebo jinak vyjádřeno – i když to není úplně totéž preventivně.

Třetí stanovená hypotéza byla konstruována následovně: V letech 1918 až 1938 působily zpravodajské instituce Republiky Československé jako součást policejních úřadů a disponovaly výkonnými oprávněními.

Tato hypotéza byla ověřována metodou instrumentální případové studie. Prameny, které byly ke zpracování využity, jsou uvedeny v příslušných odkazech.

Ověřování hypotézy znesnadňovala skutečnost, že v letech 1918 až 1938 nepůsobila v resortu MV jednotná zpravodajská organizace. Zpravodajská analytika působila přímo ve struktuře MV. Jejími zaměstnanci byli úředníci tohoto úřadu. Zpravodajská ústředna byla budována postupně začátkem 20. let minulého století ve struktuře pražského policejního ředitelství. Její působnost však – na rozdíl od místní působnosti pražského policejního ředitelství v jiných agendách – se vztahovala na území celé republiky. V rámci ostatních policejních úřadů vznikaly pak odbočky této zpravodajské ústředny.

Zpravodajská ústředna a její odbočky byly v rámci struktury policejního ředitelství zařazeny do zpravodajských nebo státně bezpečnostních oddělení. Tento fakt lze interpretovat více způsoby. Především zpravodajská agenda se oddělila od agendy státně bezpečnosti. Nebyla pocíťována nutnost v teoretické či praktické rovině striktně vymezit obsah agendy státně bezpečnosti a agendy zpravodajské. Státně bezpečnostní a zpravodajská činnost se pouze tím, že každá z nich byla orientována na jiný předmět zájmu. Metody a cíle státně bezpečnostní a zpravodajské činnosti byla identické. Zpravodajskou i státně bezpečnostní činnost vykonávali úředníci policejních ředitelství a příslušníci sboru neuniformované stráže bezpečnosti, kteří ze své podstaty disponovali výkonnými oprávněními.

Čtvrtá stanovená hypotéza byla konstruována následovně: Centralizace zpravodajských služeb v Československu koncem třicátých let a v osmdesátých letech minulého století neměla příčinu v prosazování autoritářských tendencí v politickém režimu.

Tato hypotéza byla ověřována metodou instrumentální případové studie. Prameny, které byly využity, jsou uvedeny v příslušných odkazech.

Tendence k centralizaci zpravodajskému koncem 30. let v Republice Československé nebyly vyvolány prosazováním autoritářských tendencí v politickém režimu. Tato tendence byla vyvolána a posilována od počátku 20. let představiteli vojenské zpravodajské služby, kteří usilovali o získání vlivu či kontroly nad kontrarozvědnou zpravodajskou službou realizovanou policejní úřady, četnictvem a finanční stráží. V druhé polovině 30. let byla tato tendence posílena vnějšími vlivy, a to aktuální hrozbou vojenské agrese Německa, ale i jejími subverzními akcemi, k nimž využívala německé menšiny. Zpravodajské, policejně exekutivní a nakonec i vojenská opatření proti této menšině měla výrazně politické důsledky, a to z důvodu, že většina příslušníků německé menšiny byla organizována v iredentistické straně. Vláda, ani státotvorné politické strany nedokázaly podpořit aktivistické politické tendence mezi německou menšinou. Jakékoliv zpravodajské a policejně výkonné opatření proti německé menšině mohlo být interpretováno jako potlačování politické opozice. To ve svém důsledku vedlo k propojování státně bezpečnostní a zpravodajské (kontrarozvědné) činnosti a logicky též vedlo v roce 1938 k vytvoření jednotné státně bezpečnostní a zpravodajské organizace pod názvem Presidium – oddělení pro Státní bezpečnost v rámci pražského policejního ředitelství.

Příčinu centralizace kontrarozvědných a státně bezpečnostních složek ve II. správě SNB v 80. letech minulého století v Československu nelze spatřovat v posilování autoritářských tendencí komunistického režimu. Naopak celkově převládala v důsledku mezinárodní situace – zejména změn v Sovětském svazu, ale Polsku a Maďarsku – tendence k liberalizaci politického režimu.

Centralizace státně bezpečnostních složek a zpravodajských složek je třeba hodnotit jako výsledek několika procesů, které současně v té době probíhaly.

Především se jednalo o snižování pracovníků v ústředních orgánech (ministerstvech). Správy státní bezpečnosti byly součástí FMV. Centralizace byla spojena i se snižováním pracovních míst v ministerstvu.

Dále se jednalo o změnu v koncepci práce Státní bezpečnosti. Policejní exekutivní opatření měla být nahrazena zpravodajskou činností. Změny se lépe prosazují v centralizované instituci a navíc X. správa, která institucionálně představovala politickou policii komunistického režimu, se organizačně spojila s „čistou“ kontrarozvědkou.

Tento výkon politické policie nebyl umožněn přiznáním zpravodajských a policejně výkonných oprávnění jedné organizaci, ale z politického zadání bezpečnostní organizaci pocházejících od vrcholových orgánů Komunistické strany Československa. Lze si jistě představit, že by existovala samostatná policejní organizace a policejní oprávnění by byla přiznána vytvořenému politickému oddělení v rámci kriminální ústředny, které by provádělo policejní a trestně procesní represí (omezování osobní svobody osob, jejich výslechy). Kromě něho by existovalo i čtrnáct správ zpravodajské služby. Příslušníci X. správy by se specializovali na provádění zpravodajských, a to zejména aktivních opatření vůči politické opozici a nekonformním obyvatelům. Taková struktura by se – v komparaci s historicky reálnou – mohla jevit jako obtížné říditelná. Na straně druhé by vedla k tomu, že zpravodajská činnost by nebyla nahrazována policejní represí, postupně by nedegenerovala a paradoxně mohl přispět k prodloužení udržení moci některé z postupně se tvořících progresivních skupin v rámci vedení KSČ v počátku 90. let minulého století.

9 DISKUZE

Odborníci zabývající se tajnými službami - byť z různých aspektů - vyjadřují jednoznačný názor o nutnosti dodržování kategorického imperativu. Pro ilustraci je možné uvést dva názory. Historik bezpečnostních služeb, a někdejší ředitel Ústavu pro studium totalitních režimů, Pavel Žáček se vyjádřil takto: *„V demokratickém systému jsou obvykle bezpečnostní a zpravodajské služby striktně odděleny. Zpravodajské služby nemají exekutivní charakter; jinými slovy pouze vybrané útvary policie mohou provádět domovní prohlídky, zatýkat a vyšetřovat.“* [68, s. 17]

Vojenský historik František Hanzlík porovnává v odborné studii o Obranném bezpečnostním zpravodajství, které působilo v Československu koncem 40. a počátkem 50. let minulého 20. století, kompetence této zpravodajské služby s kompetenci zpravodajské vojenské složky zpravodajské služby I. republiky: *„Vojenská zpravodajská služba předmnichovské republiky, stejně jako zpravodajské služby jiných armád měla za úkol získávat, shromažďovat a vyhodnocovat informace důležité pro obranu státu a odhalovat působení nepřátelských rozvědek. Do pravomoci příslušníků zpravodajské služby nepatřilo zatýkání, zadržování osob, domovní prohlídky a provádění dalších podobných úkonů. To realizovaly podle zákona pouze stanovené bezpečnostní orgány ministerstva vnitra. Hlavní důvody, které vedly k takové právní úpravě postavení zpravodajských služeb, vyplývaly z nutnosti utajení jejich práce, z nutnosti utajení totožnosti zpravodajských důstojníků, ale také ze snahy zabránit zneužití zpravodajských služeb.“* [69, s. 17]

V obou případových studiích nebyla zkoumána korelace politického režimu (demokratický versus totalitní) ve vztahu k organizační struktuře policejních a zpravodajských služeb. Jednalo se pouze o vyvození historické zkušenosti na základě analýzy struktury a činnosti bezpečnostních organizací ve dvou logicky vymezených obdobích moderních českých (československých) dějin.

Vyvozená historická zkušenost jednoznačně zpochybňuje dosud tradovaný mýtus o nutnosti zachování oddělení zpravodajských a policejních služeb z hlediska uchování kvality demokratického režimu.

Závěry analýz obou studovaných případů mohou vést položení otázky, zda obě centralizace (ta z konce třicátých let i ta z let osmdesátých) neměly ryze pragmatické cíle. Skrýt určitý obor činnosti tajné služby tím, že ho organizačně začleníme do organizace zabývající se oficiálně činností jinou. V prvním případě se jednalo o zakrytí zpravodajské činnosti vůči Německu a zakrytí ji státně bezpečnostní činnosti (třeba proti komunistům). Ve druhém případě pak schovat výkon politické policie proti politické opozici pod „čistou“ kontrarozvědku. Bezpochyby by si toto tvrzení vyžadovalo ověření v dalším výzkumu. Ovšem i závěry takového výzkumu by byly podnětné pro úvahy o reorganizaci současného BS.

10 ZÁVĚR

V 60. letech minulého století se odehrál – dnes možná již pozapomenutý – intelektuální střet mezi dvěma významnými osobnostmi teorie vědy Karlem Popperem a Thomasem Khunem. Předmětem jejich sporu se stal průběh procesu vývoje vědy. Khun předkládal model vývoje, kdy evoluční kumulování nových poznatků je přerušováno revolučními zlomy, při nichž dochází ke změně paradigmatu vědy. K. Popper tvrdil, že rozvoj vědy má kontinuální charakter. Jednotlivé teorie mají být podle K. Poppera testovány metodou falzifikace a nikoliv verifikace, jak se dosud považovalo za správné. T. Khun v diskusi zlehčoval, vlastně přímo bagatelizoval Popperův ilustrativní příklad o černých a bílých havranech. Jestliže zastáváme teorii, že všichni havrani jsou černí, potom objev ne-černého havrana nebude vědecká komunita považovat za falzifikaci teorie o černých havranech, ale povede - podle T. Khuna - k postulování nového zvířecího druhu. [70, s. 123]

Současný diskurs o reformě zpravodajského systému je rovněž veden v určitém paradigmatu, který vychází z tvrzení o nutnosti striktního dodržení oddělovacího imperativu mezi tajnými službami zpravodajskými a tajnými službami policejními. Diplomová práce je založena na metodě falzifikace předpokladů, kterými je zdůvodňována nutnost dodržení oddělovacího imperativu. Protože jsme však realisté – nikoliv optimisté – jsme srozuměni s tím, že vývoj diskursu o reformě bezpečnostního systému České republiky se uskuteční nikoliv kontinuálně, ale paradigmaticky.

Policejně – zpravodajské instituce Zpravodajská ústředna, působící v době I. republiky, stejně jako současná FBI, jsou vlastně takovými „ne-černými“ havrany mezi striktně oddělenými tajnými zpravodajskými a policejními službami. Místo uznání reálné existence policejně-zpravodajských institucí, je odborná komunita

raději považuje za bezpečnostní instituce sui generis. Obáváme se jen, že podmětem k revoluční změně paradigmatu se stane tragická „empirická událost“ – teroristický útok v České republice.

„Jestliže rozum nemá pravomoc cokoli zdůvodnit, obhájit či potvrdit, ale pouze vyvrátit, nemůže se žádná teorie legitimně prezentovat jako něco více než pouhý dohad, hypotetický návrh otevřený kritice.“ [70, s. 130]

Diplomová práce je považována za příspěvek pro zásadní změnu východisek diskuse o organizační reformě tajných služeb České republiky.

11 SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

BS	Bezpečnostní systém
ČSSR	Československá republika
EU	Evropská unie
FBI	Federální úřad pro vyšetřování
FMV	Federální ministerstvo vnitra
KSČ	Komunistická strana Československá
LA	Latinská Amerika
MF	Ministerstvo financí
MV	Ministerstvo vnitra
MZV	Ministerstvo zahraničních věcí
NDR	Německá demokratická republika
SKPV	Služba kriminální policie a vyšetřování
SNB	Sbor národní bezpečnosti
SRN	Spolková republika Německo
SSSR	Sovětský svaz socialistických republik
StB	Státní bezpečnost
ŠtB	Štátna bezpečnost
TČ	Trestný čin
UK	Karlova univerzita
USA	Spojené státy americké
ÚV KSČ	Ústřední výbor komunistické strany čsl.
VB	Velká Británie

12 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] Co_je_zpravodajstvi. [Http://www.absd.sk](http://www.absd.sk) [online]. Bratislava, 2008 [cit. 2017-03-28]. Dostupné z: http://www.absd.sk/co_je_zpravodajstvi
- [2] Co je to zpravodajství? Pokusy o definici pojmu a problémy překladu. [Http://www.absd.sk](http://www.absd.sk) [online]. Bratislava, 2008 [cit. 2017-03-28]. Dostupné z: http://www.absd.sk/co_je_zpravodajstvi
- [3] BEZPEČNOSTNÍ INFORMACE V PRÁVU A PRAXI EVROPSKÉ UNIE. [Http://www.polac.cz/](http://www.polac.cz/) [online]. Praha: Ministerstvo vnitra, 2006 [cit. 2017-03-28]. Dostupné z: http://www.polac.cz/eu/bezp_inf.html#23
- [4] MICHÁLEK, Luděk. *Zpravodajství a zpravodajské služby*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013. ISBN 978-80-7380-428-2.
- [5] KALOUS, Jan. *Štěpán Plaček: život zpravodajského fanatika ve službách KSČ*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2010. ISBN 978-80-87211-39-7.
- [6] ROEWER, Helmut, Stefan SCHÄFER a Matthias UHL. *Encyklopedie tajných služeb ve 20. století*. V Praze: Euromedia Group - Knižní klub, 2006. Universum (Knižní klub). ISBN 80-242-1607-8.
- [7] MICHÁLEK, Luděk, Ladislav POKORNÝ, Josef STIERANKA a Michal MARKO. *Zpravodajství a zpravodajské služby*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013. ISBN 978-80-7380-428-2.
- [8] Vybrané texty z politické geografie. [Https://is.muni.cz/](https://is.muni.cz/) [online]. Katedra geografie, Pedagogická fakulta, Masarykova univerzita, 2014 [cit. 2017-04-05]. Dostupné z: <https://is.muni.cz/do/rect/el/estud/pedf/js11/geo/web/pages/politicka-struktura-system.html>
- [9] DRULÁK, Petr. *Jak zkoumat politiku: kvalitativní metodologie v politologii a mezinárodních vztazích*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-385-7.
- [10] RUPNIK, Jacques. *Dějiny Komunistické strany Československa: od počátků do převzetí moci*. Praha: Academia, 2002. ISBN 80-200-0957-4.

- [11] BROKLOVÁ, Eva. *Československá demokracie: politický systém ČSR 1918-1938*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1992. Studie (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-901059-6-3.
- [12] OTÁHAL, Milan. *Opozice, moc, společnost 1969-1989: Příspěvek k dějinám "normalizace"*. Praha: Maxdorf, 1994. Historia nova. ISBN 80-85800-12-8.
- [13] Zídek, Petr.: Komunisté v posledním tažení [online]. 2016 [cit. 2017-04-06]. Dostupné z: http://www.lidovky.cz/proc-komuniste-vyhrali-0v6-/nazory.aspx?c=A060522_154402_ln_nazory_vvr
- [14] ŠIMEČKA, Milan. *Obnovení pořádku*. Brno: Atlantis, 1990. ISBN 80-7108-002-0.
- [15] LORENC, Alojz a Pavol JANÍK. *Generál Alojz Lorenc, desifrovaný svet: exkluzívne rozhovory*. Slovakia: Forza Production House, 2000. ISBN 80-968475-1-1.
- [16] Zákon č. 154/1993 Sb., o zpravodajských službách České republiky v platném znění.
- [17] Bezpečnostní Informační Služba zpravodajská služba České republiky: Historie vzniku. <Http://www.bis.cz> [online]. Praha, 2014 [cit. 2017-03-17]. Dostupné z: <http://www.bis.cz/historie-vzniku.html>
- [18] Vojenské zpravodajství: Historie vojenského zpravodajství. <Http://www.vzcr.cz> [online]. Praha [cit. 2017-04-03]. Dostupné z: <http://www.vzcr.cz/shared/clanky/57/Kapitoly%20z%20historie.pdf>
- [19] VANĚČEK, Miloš. *20. let Národní protidrogové centrály*. Almanach příspěvků VI. konference policejních historiků. Praha: Muzeum Policie České republiky, 2011. ISBN 978-80-260-0974-0.
- [20] RŮŽEK, Jiří. *V labyrintu zpravodajských služeb*. Praha: Šulc - Švarc, 2014. ISBN 978-80-7244-363-5.
- [21] Zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky v platném znění
- [22] Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník v platném znění

- [23] Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád) v platném znění
- [24] Zákon č. 553/1991 Sb., České národní rady o obecní policii v platném znění
- [25] Zákon č. 154/1994 Sb., o Bezpečnostní informační službě v platném znění
- [26] Zákon č. 285/2005 Sb., o Vojenském zpravodajství v platném znění
- [27] Použitelnost odposlechu získaného dle zpravodajských zákonů v trestním řízení. [Http://kraken.slv.cz](http://kraken.slv.cz) [online]. 2008 [cit. 2017-04-12]. Dostupné z: <http://kraken.slv.cz/I.US3038/07>
- [28] Zákon č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky (stav k 18. 2. 2011)
- [29] KREJČÍ, Oskar. *Kniha o volbách*. Praha: Victoria Publishing, 1994. ISBN 80-85605-88-0.
- [30] HOLUB, Ota. *Obranná zpravodajská služba v buržoasní Československé republice v letech 1918 – 1939*. Historie SNB číslo 3. Praha: Správa pro politickovýchovnou, vzdělávací, kulturní a propagační činnost FMV, 1978
- [31] STRAKA, Karel. Pokusy o integraci československého obranného zpravodajství z let 1929-1938 a příčiny jejich nezdaru. *Historie a vojenství. Časopis Vojenského historického ústavu*. Praha: Vojenský historický ústav, 2007, 2007(1), 4-15. ISSN 0018-2583.
- [32] Byl henleinovský pokus o puč v září 1938 očekáván? [Http://www.vhu.cz/](http://www.vhu.cz/) [online]. Vojenský historický ústav Praha [cit. 2017-04-05]. Dostupné z: <http://www.vhu.cz/byl-henleinovsky-pokus-o-puc-v-zari-1938-ocekavan>
- [33] ZIKMUNDOVSKÝ, Zdeněk. *Organizace státobezpečnostní zpravodajské služby 1918 – 1945, 1945 – 1948*, nepublikováno
- [34] BOHATA, Ivan. *Místo a úloha policie ve státním aparátu buržoazního Československa v letech 1918 – 1938*. Praha: Federální ministerstvo vnitra, 1980
- [35] Zákon č. 165/1920 Sb., jímž se vláda zmocňuje zřizovati státní policejní úřady
- [36] Zákon č. 208/1931 Sb., o zřizování státních policejních úřadů

- [37] Nařízení vlády č. 51/1936 Sb., *o organizaci policejní správy a služby a o některých jiných opatřeních v oboru vnitřní správy*
- [38] Zákon č. 230/1992 Sb., *o sborech stráže bezpečnosti*
- [39] HOLUB, Ota. *Stůj! Finanční stráž*. Praha: Naše vojsko, 1987. ISBN 28-103-87
- [40] HOLUB, Ota. *Trumfy komisaře Geisslera*. Ústí nad Labem: Severočeské nakladatelství, 1988. ISBN 45-017-87
- [41] PITTSBURSKÁ DOHODA (31.5.1918). [Http://www.moderni-dejiny.cz](http://www.moderni-dejiny.cz) [online]. Občanské sdružení PANT, 2009 [cit. 2017-04-05]. Dostupné z: <http://www.moderni-dejiny.cz/clanek/pittsburska-dohoda-31-5-1918/>
- [42] ŠOLC, Jiří. *Ve službách prezidenta: Generál František Moravec ve světle archívních dokumentů*. Praha: Vyšehrad, 1994. ISBN 80-7021-115-6.
- [43] MORAVEC, František a Hana MORAVCOVÁ-DISHEROVÁ. *Špion, jemuž nevěřili*. Voznice: Leda, 2014. ISBN 978-80-7335-363-6.
- [44] KLIMEK, Antonín a Petr HOFMAN. *Vítěz, který prohrál: generál Radola Gajda*. Praha: Paseka, 1995. Historická paměť. ISBN 80-7185-033-0.
- [45] KOKOŠKA - MALÍŘ, Jaroslav. Organizace československého vojenského ofenzívního zpravodajství v letech 1934-1939. *Historie a vojenství*. Praha: Vojenský historický ústav ČSLA v Praze, 1990, **1990(1)**, 34-48. ISSN 0018-2583.
- [46] FÁREK, František. *Stopy mizí v archívu...* Praha: Vyšehrad, 1975. ISBN 33-451-75
- [47] Zákon č. 299/1920 Sb., *o četnictvu*
- [48] Ústavní zákon č. 143/1968 Sb., *o československé federaci*
- [49] KLUSÁKOVÁ, Zoe. *O tom, co bylo*. Praha: Mladá fronta, 2004. ISBN 80204-1190-9.
- [50] *Sborník Archivu bezpečnostních složek*. Praha: Odbor archiv bezpečnostních složek Ministerstva vnitra ČR, 2007-. ISBN 978-80-254-1126-1. ISSN 2336-1387.

- [51] FROLÍK, Jan. Nástin organizačního vývoje státobezpečnostních složek Sboru národní bezpečnosti v letech 1948 - 1969. In: *Sborník archivních prací č. 2 ročník XLI*. Praha, 1991, s. 371-520.
- [52] Archiv bezpečnostních složek: Prozatímní inventář k archivnímu fondu [online]. 2008 [cit. 2017-04-06]. Dostupné z: <http://www.abscr.cz/data/pdf/abs/inventar-2358.pdf>
- [53] Zákon č. 40/1974 Sb., o Sboru národní bezpečnosti
- [54] Struktura StB. [Http://www.policie.cz](http://www.policie.cz) [online]. [cit. 2017-04-06]. Dostupné z: <http://www.policie.cz/clanek/struktura-stb.aspx>
- [55] INFORMAČNÍ TOK STÁTNÍ BEZPEČNOSTI. [Https://www.ustrcr.cz](https://www.ustrcr.cz) [online]. Bratislava, 2002 [cit. 2017-04-06]. Dostupné z: <https://www.ustrcr.cz/data/pdf/clanky/infotokstb.pdf>
- [56] ŽÁČEK, Pavel. *Přísně tajné: Státní bezpečnost za normalizace: vybrané směrnice a metodické pokyny politické policie z let 1978-1989*. Praha: Votobia, 2001. ISBN 8072201085.
- [57] PROKOP, Tomek a Josef FROLÍK. Muž na nesprávném místě. In: *Securitas imperii č. 8*. Praha: ÚDV, 2001, s. 183-202. ISSN 80-902885-2-9.
- [58] PACNER, Karel. *Československo ve zvláštních službách: pohledy do historie československých výzvědných služeb 1914-1989*. Praha: Themis, 2002. Historie (Themis). ISBN 80-7312-013-5.
- [59] KVASNIČKA, Václav. *Droga zvaná špionáž aneb O čem Frolík ani Bittman nepíší*. Praha: Periskop, 1994. ISBN 80-901746-3-9.
- [60] KOUTEK, Ondřej. X. správa SNB – útvar Státní bezpečnosti pro boj proti tzv. vnitřnímu nepříteli. In: *Securitas imperii č. 14*, Praha: ÚDV, 2006. ISBN 80-88621-26-X
- [61] PROKOP, Tomek. Dvě zahraniční svědectví o čs. komunistické justici sedmdesátých let. In: *Securitas imperii č. 13*. Praha: ÚDV, 2016, s. 150-157. ISBN 80-86621-22-7.

- [62] GRUNTORÁD, Jiří. Státní bezpečnost proti Chartě 77 - Akce Izolace. In: *Securitas Imperii* č. 5. Praha: ÚVD, 1999, s. 173-190. ISBN 80-85821-82-6.
- [63] KOUTEK, Ondřej. Akce Asanace. In: *Securitas Imperii* č. 13. Praha: ÚVD, 2006, s. 174-196. ISBN 80-86621-22-7.
- [64] STEIN, PETR. a kol.: Četníci nechodili jenom pro pivo [online]. 2009 [cit. 2017-04-06]. Dostupné z: <chrome://downloads/>
- [65] Papaláša ste si mohli kúpiť za tritisíc korún. [Http://zurnal.pravda.sk](http://zurnal.pravda.sk) [online]. 2014 [cit. 2017-04-06]. Dostupné z: <http://zurnal.pravda.sk/neznama-historia/clanok/338805-papalasa-ste-si-mohli-kupit-za-tritistic-korun/>
- [66] Hlavní správa kontrarozvědky v dokumentech (1988–1989), *Securitas Imperii* č. 2, *Sborník k problematice bezpečnostních složek*, Praha: MV ČR, 1994, s. 158-270
- [67] VACEK, Miroslav. *Proč bych měl mlčet-*. Praha: Nakladatelství dopravy a spojů, 1991. ISBN 80-7030-150-3.
- [68] ŽÁČEK, Pavel. *Boje o minulost: deset let vyrovnávání se s komunistickou minulostí - pokus o předběžnou bilanci*. Brno: Barrister & Principal, 2000. ISBN 80-85947-48-x.
- [69] HANZLÍK, František. *Únor 1948: výsledek nerovného zápasu*. Praha: Prewon, 1997. ISBN 8023818163.
- [70] PARUSNIKOVÁ, Zuzana. *Rozum - kritika - otevřenost: živý odkaz filosofie K.R. Poppera*. Praha: Filosofia, 2007. ISBN 978-80-7007-253-0.
- [71] *Znak služby, služební přísaha a průkaz* [online]. Praha [cit. 2017-04-25]. Dostupné z: <https://www.bis.cz/znak-prisaha-prukaz.html>
- [72] *Znak vojenského zpravodajství* [online]. Praha [cit. 2017-04-25]. Dostupné z: <http://www.vzcr.cz/cs/o-nas/symboly/article/znak-vojenskeho-zpravodajstvi>
- [73] *Znak a heslo* [online]. Praha [cit. 2017-04-25]. Dostupné z: <http://uzsi.cz/cs/znak-a-heslo/>

- [74] *Národní protidrogová centrála SKPV PČR* [online]. Praha [cit. 2017-04-25]. Dostupné z: <http://www.policie.cz/clanek/vitejte-na-strankach-narodni-protidrogove-centraly-sluzby-kriminalni-policie-a-vysetrovani-policie-ceske-republiky.aspx>
- [75] *Útvar speciálních činností SKPV* [online]. Praha [cit. 2017-04-25]. Dostupné z: <http://www.policie.cz/clanek/utvar-specialnich-cinnosti-skp-utvar-specialnich-cinnosti-sluzby-kriminalni-policie-a-vysetrovani.aspx>

13 SEZNAM POUŽITÝCH TABULEK

Tabulka 1	Porovnání oborů působnosti zpravodajských služeb a Policie České republiky
Tabulka 2	Instituty a povolení
Tabulka 3	Organizace Zpravodajské ústředny podle plánu z 23. září 1937
Tabulka 4	Činnosti správy Federálního MV
Tabulka 5	Operativní odbory vnitřní organizace X. správy před rokem 1975
Tabulka 6	Operativní odbory vnitřní organizace X. správy po roce 1975
Tabulka 7	Nepřátelské osoby – dělení do kategorií

14 SEZNAM PŘÍLOH

Příloha 1	Znak Bezpečnostní informační služby
Příloha 2	Znak Vojenského zpravodajství
Příloha 3	Znak Úřadu pro zahraniční styky a informace
Příloha 4	Znak Národní protidrogové centrály SKPV
Příloha 5	Znak Útvaru speciálních činností SKPV

PŘÍLOHY

Obrázek 1 Znak Bezpečnostní informační služby ^[71]

Obrázek 2 Znak Vojenského zpravodajství ^[72]

Obrázek 3: Znak Úřadu pro zahraniční styky a informace ^[73]

Obrázek 4: Znak národní protidrogové centrály SKPV ^[74]

Obrázek 5: Útvar speciálních činností služby kriminální policie a vyšetřování ^[75]